

అచ్చరమాలు మాటాడలేదు. వెంటనే నమస్కరించి
యిందుని సెలవంది, దేవతల యీశీస్సులనొంది యామె మంచు
కొండకు పయనమై కొండలు సఖురాండ్రితో విశ్వామిత్రుని
యాశ్రమము చేరెను. చేరి తనరూపసందచే నామె వనదేవత
వలెనుండెను. సిగలో దేవకాంచనములు తురిమికొనెను. కస్తూరి
తిలకము దిద్దెను. బంగరువలిపము నొయ్యారముగా వలెవాటు
వైచెను. తనదేహకాంతి తనతో పయనించుచుండ కలికిచూపులు
కలువపండలగుచ్చుచుండ నడకలు మెట్టతామరల నడుగడుగున
మొలకలెత్తించుచుండ నామె యా వనమందు పుష్పావచయము
సలుపుచుండెను. తోడిచెలికత్తెలును తానును నావనమున నెన
లేని సింగారముట్టిపడ విహరించుచుండ చల్లని దక్షిణమారుత
మావనితామణుల సిగలందలి కాంచనపుష్ప సుగంధమును
హరించి మునివల్లభు ముకుపుటమ్మలకు కామకగా నొసంగెను.
వారి నూటియైన పాటల సుస్వరము మునీశ్వరుని షేవులలో
వేయి వీణీయలనాదము లొలికించెను. తోడనే యాతఁడు
కన్నులుతెరిచి యుపాంతములకు దృష్టిపఱపి చూడగా మెఱపు
తీగల గమి యొక్కమాటుగా నాతని కన్నుల పొడిచివైచెను.

దూరమునుండి ఐసివట్టుచున్న మేనక మానిచందమును
గాంచి సఖురాండ్రితోఁ గూడ మునినిసమీపించి వినయముతో
నాతనికి నమస్కరించి యాప్రాంతములందు తన మననవిలాసము
లుట్టిపడుచుండ విహారములు సలుపుచుండెను. మునియు తన

మానముద్ర) మాని, తనయాసనము సడలించి మేనకవైపు పరికించుచుండెను. ఇదే సమయముగదా యని యామెయు దన మోహనమగు నంగస్తావము బడులువడ నాట్యభంగిమములు ప్రకటించుచు కృమకృమముగ ముసలి సమీపించెను. తోడనే మునికి మనసు కలతపడి, స్థైర్యము నిలువక లేచి యామె కరమందికొని కూర్చుండ నియమించి యాతని మనోరథము తెలిపెను. కార్యసిద్ధి సుకరమైనదిగదా యని సఖురాంధ్రు) స్వర్గము నకై దారితీసిరి.

అట్లు ముసలే పాణిగ్రహణమందిన మేనక యాతనిని దగిన కామోపభోగములచే సుఖంపఁ జేయుచుండ గర్భవతియైనవ మానములుండి చక్కనిచుక్కవంటి యొక్క కుమార్తెను కనెను. పిదప తనవచ్చిన పని పూర్తియైనది గదాయని మేనక యాబిడ్డను నచటి మాలిననదీ పులిసమందుంచి స్వర్గమునకు వెడలిపోయెను. మునియు నప్పటికి తెలివిగాంచి “అరరే! ఎంత ప్రమాదమందితిని! చిరకాలార్జితమైన నా తపశ్శక్తియంతయు బూడిదలోపోసిన పన్నీరైసది. మనసు తాయిచేసికొని యొక మూల ముక్కుమూసికొనియుండ నీబక్కులాడి నాకేల దాపు రించినదోగదా! పైగా నీసంతానము. ఆబిడ్డను నా మొగమున పడవైచి పోవుటయును. “బలవానిందియ గ్రామో విద్వాంసమపీ కర్నతి” అన్నది నిజముగా వేదవాక్యేగదా! ఇప్పుడీ బిడ్డను నేనేమిచేతును! అని పలువిధముల వాపోవుచు

“కన్నతల్లియే బిడ్డను విడిచిపోయినపుడు నీకేమి? ఆమెయే నీకు దారిచూపినది” అనుమాట లాతని హృదయమునకు తట్టెను తోడనే యా జడదారియు మనసు గట్టిచేసికొని యామె వటు దిగవిడుచుచు, “ఈబిడ్డకెట్టి కూరమృగభాధయు నుండకుండు గాక” అని రక్తవెట్టి మరలి తపశ్చర్యకై తపోవనము చేరెను.

ఆ మునియొక్క ప్రభావముచే నా బాలికను ఆపన శకుంతములు మూగి తమతెక్కలచే కప్పి యెండ తగులకుండ గాపాడుచుండెను. అంత నావనమునకు దనశిష్యగణముతోకన్వాయమార్చి సమితులైన ఫలాదులకైవచ్చి యా శిశువునుగాంచి యాతీరునకును, రూపురేకలకును, మనసులో ముచ్చటపడి వెంటనే పక్షులను బాటదోలి, బిడ్డను చంకనిడుకొని తనయాశ్రయమునకు తెచ్చి పెంచికొనుచుండెను. ఆమెయు శుక్లవక్ష చంద్రకళవలె దినదిన ప్రవర్ధమానయగుచు చెప్పనలవికాని రూప సంపదగలిగి యాయాశ్రయమునకు దేవతవలె నొప్పుచుండెను. పయనుతో పాటామెకు కణ్వుడే స్వయముగ కావ్యనాటక శాస్త్రాదీకములు చక్కగ నువలాలించి బోధించుచుండెను. చెప్పటయె తడవుగా నామె మునివలన సమస్త విజ్ఞానములను గ్రహించెను. ఆమె అతిథుల పూజించుటయందును, దేవకాగ్యముల దీర్చుటయందును, గృహకర్మము లాచరించుటయందును, ఉద్యానమండలి వృక్షములకు తగు దోహదములిచ్చి పెంచుటయందును మంచి నైపుణ్యము సంపాదించెను. తన పితృదేవుల

యందామెకుగల భక్తిప్రవర్తనలు వర్ణనాతీతములు.

ఇట్లుండనొక కొంతకాలమునకా యరణ్యమునకు పూరు వంశ సంజాతుఁడును, నిఖిల మహితలాభిఁతియు. వర్ణాశ్రయ ధర్మరక్షణదక్షుఁడు నగు దువ్యంతవహారాజు సైన్యసమేతముగ వేటలాడవచ్చెను. వేటతరుకము తీజినవెనుక మహారాజు దారిలోనున్న పూజ్యుఁడగు కణ్వుని యాశీస్సులంది సోపలెనని యాతని తపోవనము విసితవేషుఁడై ప్రవేశించెను. ఆశ్రయమంద డుగు వెట్టుటతోడనే యాతని కుడికన్నదరెను. అప్పుడు రాజు “సమిది ప్రశాంతమగు నాశ్రమమునందుగూడ నాకీ శుభశకు నములేలే! ఐనను ఎప్పటికెచ్చట నేమి కానున్నదో యెవరెఱుఁ గుదురు?” అని యనుకొనుచు నడచుచుండ నచట లతామ తల్లులు రాలంబూవులనాతని పూజించెను. సృక్షములు సుమా ష్టతలుచల్లినవి. తుమ్మెదలు కోయలలు తమ గానవిశేషములచే నాతని దీవించెను. ఆచటి వనవాతము లాతని శ్రమదీటునటులు చల్లగా, మెల్లగా, పరీమళయుక్తముగా వీచెను. అల్లుమున్నం దుకు నడువగా హోమధూమములతోడను, వేదఘోషముల తోడను, అధ్యయన మొనర్చు పటువుల కోలాహలములతోడను అటగనులువెట్టి నిగ్భయముగ నెఱుఁగులు వేయి హృగకదంబము లతోడను నేత్రపర్వమై, జగత్పావనమగుచున్న కణ్వుమహాముని యగ్రహార మాతని కన్నులంబడెను. సమీపించుచున్న కొలఁది వనశి నానానగననానాని నున్నదినిన నామగిరనొకఁడు.

పర్ణశాలఁజేరినంత కన్యామహర్షి యింటలేడని యచటిమునిశాలురు నివేదించిరి. అంతలో మేఘములనడుచు మెఱపుతీగవలె పూజకై పూవులుకోయుచు యుక్తవయసునచ్చియున్న శకుంతల యాతని కంటపడెను. ఆమెయు ననంతవిలాసముల జనుంతుని పోలిన దుష్కంతుఁజూచి యతిసంభ్రమమున లోనికరిగి సగౌరవముగ నతిధిసత్క్రియలుకావించి యాసనమిచ్చి యోరగా నిలువంబడి కుశలంబడుగుచున్న నామెతో రాజు “మేము వేటలాడవచ్చియుంటిమి. మహాత్ములగు కన్యాగురుదేవుల దర్శించిపోవలెనని యిటకు విచ్చేసి యున్నాము. వారెచ్చటి కేఁగిరో” అని ప్రశ్నించెను.

దానికా శకుంతల “ఆర్యా! వారిప్పుడే రాఁగలరు. కందమూల ఫల సంక్రమార్గమై యీ పర్యంతములకే వెడలిది. తమ రాక వాతొరిగిరేని వెంటనే రాఁగలరు. మహారాజా! వారు వచ్చునంతకు నొక్కముహూర్తమాగి మీకోరిక నెఱవేర్చి కొని వెడలవచ్చును” అని యనెను. ఆ మాటలకును దాని వినయ సౌశీల్యములకును, ఆమె చాకచక్యమునకును రాజు మహానంద మొంది యామెచు కన్యగాదెలిసి, సర్వ శుభలక్షణములతోఁ గూడిన యామె సకలాంగములను పరికించి సంచలించిన మనసు కలవాడైయుండ బట్టలేక “నీవెవ్వరి కూతురవు? ఇట్టి రూపలావణ్య విభ్రమవిలాసలుగల నీ విందులకేల వచ్చితివి? ఈ ముని వల్లెలోనుండఁ గారణమేమి” అని ప్రశ్నింపగా నామె “ఆర్యా! జగధారాధ్యుడై, మహాధర్మ స్ఫురూవుఁడని పేరందిన కన్యా

మహర్షి కొమాఁదైనను” అని యామెకొంచెము సిగ్గుపడుచునమా
 ధానమిచ్చెను. దానికి రాజు “ఆ ఈమె కణ్వుని కొమరితయా!
 ఇది మునికన్యయేమైన దీనియందేల నామనసు లగ్నమగును ?
 నాచిత్తవృత్తి యెన్నడును నిట్టి తబ్బిబ్బుచేయనొల్లదే ? ఈమె
 జన్మప్రకార మిదికాదు. నాహృదయమే దీనికి ప్రమాణము.
 మఱియు కణ్వుడు బ్రహ్మచారికాని వివాహితుఁడు కాఁడు.
 ఐనను దీనికింత వితర్కమేల? అడిగి తెలిసెఁగాక” అని లోపల
 ననుకొని “సుందరీ! నీవు పూజ్యుఁడవులైన కణ్వుమహర్షుల కెల్లు
 వుత్తివైతివి! ఆతఁడిందియముల జయించిన యోగి. పవిత్ర
 చరిత్రకలవాఁడే! అతనికి నీవెల్లు జన్మించితివి! ఇది నాకునందియ
 ముగా నున్నది. తెలియఁబలుకుము” అని యడుగ నామెయు
 “అర్యా! నాకు పదిపండ్రెండేళ్ల వయసుకాలమున నొక ముని
 తల్లజుఁడు మాయంటికివచ్చి మాతండ్రిగారిశోపాటు సహపంక్తి
 భోజనమొనర్చుచుండ నాతఁడును మాజనకల నీప్రశ్నయే
 వేసెను. అప్పుడు వారాతనికి నా వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పిరి.
 నేనదియప్పుడు వినియుండుటచే తమకెఱిగించుటకు వీలైనదనితన
 పూర్వగాధయంతయు నాజనపతి కెఱిగించి నాకు కణ్వులుభయ
 త్రాతలగుటచేవారికి నేనుపుత్రకన్యైతి” అనిచెప్పి యూరకుండెను.

పస్తుతత్వము తెలిసినంతనే దువ్యంతుఁడు “నానిశ్చయము
 సరిపడినది. దీనియెడ నిస్సృహ పడనవసరము లేదు. ఈమె
 రాజపుత్రికయే యని యామెచెప్పిన చరిత్రవలన స్పష్టమై

నది. విశేషించి యీమె యప్పరస్సంభవ. కావుననే యిట్టి రూపలావణ్యము లీమెయందు నిలిచెను. మఱియు నేనెట్లీకాంత యందనురక్తుడనై యుంటినో యీమెయు నాయందట్టికోరికయే గలిగియున్నట్లు ఆమె మోము చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. కాన తెఱచాటేల ? స్వప్నముగా పలుకరింపవచ్చును” అని లోలో భావించి “నుందరీ ! నీసురూప సంపదగాంచినంతనే మఱిరెండు మాఁడు మాటలాడ నా హృదయము వేగిరించుచున్నది. ఇట్టి శరీర సౌకుమార్యము గల నీకీనారబట్ట లేల ? ఈచర్మములేల ? మధురాహార పరమాన్నమాలు పాలవెన్నలతో సద్యోఘృత ములతో మునిగి తేరవలసిన నీకీడుంపలు, కాయలు, పండ్లు, ఆకులు భోజనమా ? రమణీయములైన యంతఃపురములలో దాసదాసీ జనములతోనిండి కనుసన్నలతో పనిపాటలుచేయించు కొనుచు, రాజసౌధములలో నివసించుటకు బదులు నీవంటి మహానుకుమారికే తాటాకుటింట నివాసమా ? ఈ కఱకురాల తాకువడి నీపాదములు ఎంతకంది కర్కశములై పోయినవో గదా! ఇట్టి సౌందర్యఖనివి నీకీమునివల్లెలో నివాసమేల ? నీసావా సము ఈమృగములతోనా ? నీ మృదుకరాంగుళులీ దర్భలు తఱ గుటకా ? ఎంత దారుణము ! నీ క్లిండులకెల్లు తోచుచున్నదో గాని నాకేమియు బాగున్నదికాదు. నాకు నీయందనురాగము కలిగినది. నీవును నాయందట్లే యుంటివనుకొందును. కాన నీవు నాకుభార్యవై నారాజ్యలక్ష్మికి ప్రితిలక్ష్మివై మహాసీయ సుఖ

ముల గాంచుము. నాసౌధములలో, నా మణికుట్టిమములపై, నానువర్ణ మృదుతల్పములయందు నీవు హాయిగ నుండవచ్చును. వివాహములలో గాంధర్వము మననంటివారికి శాస్త్రవిహితమైనది. కాన నీవు వెనుదీయక నన్ను పరిణయమగుము” అని పట్టరానితమకమున బలుక నా శకుంతలయు నవనతపదనయై “మహారాజా ! లోకనాథులగు మీకును, మీయాజ్ఞలకును తిరుగుండునా? మేమందఱము మీ సేవకులమే! తమరిట్టి కోరికతోనున్నప్పుడు కరుణారతుడును, ధర్మస్వరూపులును నగు నా జనకులు వచ్చువేళయైనది. వారికి మీ యాప్సితంబెఱిగింపుడు. వారు మీ యానతి మన్నించితీటుదురు. దానికినే నొడంబడెదను. వారుపచ్చి మీకు సన్నోసంగి చేని పిదప తామునన్ను పాణిగ్రహణము సేయుడు” అనెను. అంతి దుష్కంతుడును “పనితాళిలో మణి! నీ వెఱుంగని దానవౌటచే నిట్లనుచున్నావు. గాంధర్వవివాహమున కంతపఱకు పనిలేదు. దానికి బెద్దలతో సంబంధము లేదు. తనకుతానే చుట్టము. తన్ని చుక్కొనుటకు తనకే సర్వాధికారము. అది రహస్యముగ జరుగును. దానికి మంత్రము లవసరములేదు సుమా! కాన నీప్రేమయమును వ్యర్థపఱుపక ధర్మస్మృతముగ సంగీకరింపుము” అని యామె నొడబడునట్లు చేయగా నామెయు “మహారాజులు తమంతతామై కోరుచుండ మీమాట తోసివైవ సాహసము చాలకున్నది. మీ చెప్పినట్లే సేసంగీకరింతును. కాని నాభ్రాతృ కోరికగలదు. నీ యనుగ్రహ

ముచే నాకుపుట్టిన నందనుడే నీవెనుక యావరాజ్యపట్టభద్రుడు కావలెను. ఈ మాటకు తిరుగుండరాదు. దీనికి పంచమహాభూత ములే సాక్షులు. అట్లయినచో మీతో నాకు సంగమమగును” అనిన విని రాజు శకుంతలకెంతయు సంతోషంబుగా దానికావర మొనంగి గాంధర్వవిధి నామెను పెండ్లాడి యభిమత సౌఖ్యము నుభవించి ఒకనాఁడామెతో “రమణీ! మేమింక నగరమునకు బోవలయును. నిన్ను వెనుక తీసికొనిరాగల నా పరివారమును కన్యమహాముని పాలికి పంపెదను. నీవిందులకై బెంగపడవలసినది లేదు” అని బోధించి యొడంబఱచి యక్కోమలి వీడ్కొని నిజ పురమునకుఁ జనెను.

ఇంకనిట శకుంతలయు తనచేసిన స్వాతంత్ర్యమును తండ్రి గారెఱిగి యేమందురో యని పరిసరివిధముల వెఱచుచు, కొంత తడవును, అయ్యో! తొందరపడితిని. పురుషులెంత నాహనులు. అని యేమేమో యనుకొనుచు కొంతతడవు వెళ్ళుచుచుండ నంతలో నవ్వహాముని యడవినుండి కందమూల ఫలములను గొని చనుదెంచి పల్లశాలముంగిలికి వచ్చెను. శకుంతలయు శృంగారభావమున లజ్జావసత నడనయై, తండ్రికెదురుగ పోలేక అతిభీతచిత్తయై తలుపురగ నిలిచియుండ నా కొత్తవిధానము గాంచి ముని యిదియేమని తన దివ్యదృష్టిచే నంతయుగ్రహించి కూతుంగాంచి “అమ్మా! నేను వచ్చుచున్నంతనే నాబుజముపై మూటనందికొన నెదురయ్యెడిదానవే! నేడట్లు చేయలేదేమి?

నాకు పాద్యము లిచ్చెడిదానవే? నాయెడలి చెయటలుపోవ
 పీటపై కూర్చుండబెట్టి విరరెడిదానవే? ఈనాడెట్టివి లేవేమీ?
 కలకలలాడు నీమోము నెలవెల బోవుచున్న దేమమ్మా! నీవు
 తప్పుచేసినవారినలె సంకోచ మందుచున్నట్లున్నది. సంకోచమేల
 పొందవలెనమ్మా! నీవొసర్చిన కానిలో ధర్మమృతము కాని
 దేమైన నున్నచో సంకోచము నందవలెనుగాని లేకున్న నేల?
 వచ్చినవారా? చక్రివర్తులు నీవా? ఆబంగారమున పొదుగవల
 సిన రత్నమువు. తల్లీ! నీ కులగోత్ర సౌందర్యములకు దగిన వతిని
 సంపాదించికొంటివమ్మా! దీనికై దేశదేశములు తిరుగవలసిన
 శ్రమనాకు తప్పించితివమ్మా! ఔనులే మహానది సముద్రమును
 విడిచి వేతొకచోట నడుగిడునా? బిడ్డా! సంకోచమందకుము.
 నీ వివును సద్యోగర్భము ధరించియుంటివి. నీ గర్భమందున్న
 వాడు సప్తభువనములను పాలింపగల చక్రవర్తినుమీ! నీధర్మ
 చరిత్రకు మెచ్చితిని. నీవుకోరిన వరమొసంగెదవేడుమనిన శకంత
 లయు “తండ్రి! నాకడుపున పాలుకోసితిరి. నాయుద్వేగమంతయు
 చల్లారినది. నాగుండెల యదటు తీతినది. నామనసు కుమటఁ
 బడినది. మీదయయే నాకు వరము. వేటుగ వరములవరము
 లేదు. ఐనను కోరుకొమ్మనినారు గాన “నా మానసమెప్పుడును
 ధర్మమునందే తగిలియుండుటకును, నాకుదయించు కుమారుడు
 దీర్ఘాయురారోగ్య బలాదులనొంది పంశకర్త కావలయు” నని
 కోరగాఁ నాతడట్లేయని యనుగ్రహించెను.

పిదప కణ్వుడును యథాశాస్త్రముగా శకుంతలకు గర్భిణీ సంస్కారములు చేయించి కనుతెప్పలోనుంచి కాపాడుచుండ మూడువత్సరములు గడచిపోయెను: అపుడొక శుభముహూర్తమున శకుంతల కళాపూర్ణునివంటి కుమారునిక నెను. ఆతనికన్నియంగరక్షులును, కణ్వుడేచెప్పి తనబిడ్డచే చేయించుచు క్రమముగ నాతనికి జాతకర్మాదికములు నిర్వర్తించెను. తండ్రి చెప్పిరితిగ నాబిడ్డయందట్టి చక్రవర్తి చిహ్నములున్నవో లేవో యని శకుంతలయు పదేపదే కుమారు నాననము పీక్షించెను. అంగములు పరిశీలించెను. ఆతని హస్తములలో చక్రరేఖలుండెను. హస్తములుమో కాళ్ళుదాటి పొడవులైయుండెను. మంచి బలిష్ఠమైన దేహయప్పికలిగి, విశాలఫాలము, సోగకనులు, దీర్ఘకర్ణములు మున్నగునవన్నియు నాతని భావి మహానుభావత్వమునే చాటుచుండ తల్లి కమితానిందమయ్యెను.

పిల్లవాని కేడనిమిదేండ్ల వయస్సువచ్చుతోడనే యాతని శైశవకీడ్లలు మిగుల విచిత్రముగనుండెను. పువ్వుపుట్టుటతోడనే పరిమళమూ దూరముగ వ్యాపించునుగదా! ఆతడొంటరిగ నట్టడి విలోనికిపోయి పులిపిల్లలను, వనవరాహములను, ఏనుగు గున్నలనుదెచ్చి యాశ్రమమందలి చెట్లకు లేగలనుకట్టివట్లు కట్టుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు మదపుటేరుగులపై కెక్కియు, సింగములపై స్వారీచేసియు నుద్దండుడై యొప్పుచుండెను. భయమన్నది యాతనిలోలేదు. సింగపుకొదమలను పట్టి రెండుదాడలను షెక

లించి “సింహమా! నోరు తెలుపుము. తెలుచెదవాలేదా ! నీ దంతములెన్నియున్నవో నేనిప్పుడు లెక్కింపవలెను” అనియనుచు చేతికోలచే దానినెత్తిపైబాదుచుండును. ఇట్లావనములోని సత్వములనుబాధించుటకాంచి యచటవాగందఱుచు వీనికిసర్వదమరుడనుపేరు పెట్టి పించుచుండిరి. కన్వేక్షును నా కుమారుని యుదార తేజోగుణరూపములకు సంతసిల్లి వీనికిఖిల భువన భారము తాల్పనమర్థత వచ్చినది. ఇంకవీని నిటనుంచినచో నీ వనమంతయు నిస్సత్వమగును. అని విచారించి యొకనాడు తన కుమార్తె కిట్లనెను.

“అమ్మా! ఎట్టిస్త్రీలకైనను పుట్టినింట పెద్దకాలముండుట తగనిపని. సతలు పతులయొద్దనే యుండుట మంచిది. సతల కేడుగడయు తమతమ పతులేగాన పతినివిడిచి సతి దీర్ఘకాలము మసలరాదు. కావున నీవీకుమారుని తోడుకొని నీ పతిగృహము నకుఁబొమ్మ. మహాతిపోధనులైన నాశిష్యులను నీకు దోడుపంపెదను” అని తత్కాలోచితములైన కొన్ని నీతులు సెప్పి శకుంతల సత్వవారింటి కంపెను. ఆమెయు దౌష్యంతుని దోడ్కొని దుష్యంతు పాలికివచ్చి సకల సామంత మంత్రీ పురోహితులతో మహావైభవముగ గొలుపుతీర్చియున్న యారాజునుగాంచి తన్నెఱిగించుకొని నిలువబడెను.

కాని మహారాజున కేమియునుగోచరింపక తెలియనివాని వగిదినుండెను. అప్పుడామె “అన్నన్నా! ఆనాడునా తండ్రిగారి

యాశ్రమముచేరి నన్ననునయించిన విధము, నాయందుచూపిన
యనురాగము, ఆదరము, ఆకరుణయు నీతఁడు మఱచెకాఁబోలు
నిజముగా నన్నెఱుంగడా? ఎఱిగియు నెఱుంగని యట్లు నటించు
చున్నాడా? లేక చిరకాలమై జరిగియున్న యీ ప్రణయము
జ్ఞప్తికిరాలేదా? మహారాజులు ముగ్ధులు, వారు బహువ్యాపార
భారమగుదులు. అట్టివారు మఱచినచు సంభవమే. లేక యీ
నాడన్న మాటలుతప్పదనిచి యీతఁడు నటించుచున్నాడా?
ఏమాముఖకాంతి! ఏమాదృష్టి విశ్లేషము? ఏమంత కూరిముగ
నున్నవే? కారణమేమైయుండును? ఏమో ఆనాడుమిగుల ప్రేమ
యుక్తముగా భాషించిరిగదా యని యచుకొంటిని అన్నన్న!
అది పొరపాటు. రాజులు నవసీయులు. వారినినమ్ముట వెఱ్ఱి
తనము. ఐనచు మఱచినవానికి తెలియువలకుఁ జెప్పవలెను.
ఎఱిగియు దెలియనట్లు నటించెనా? అట్టిమూర్ఖునికి దెలువ నెవ్వ
రికిని శక్యముకానేకాదు” అని తనలోననుకొని “జననాథా! నీవు
వేటకై యొకప్పుడు కన్యాశ్రమమునకు వచ్చుటయు, నన్ను
బ్రేమించి నాకు వరదానముచేయుటయు నీమనసులో జ్ఞప్తికి
దెచ్చుకొమ్ము. ఇదిగో నీ కుమారుడు. వీడు బాలార్క
తేజుడు. నీవన్నమాటతప్పక పొరవకులమున రత్నమువంటి వీని
యువరాజుగఁ జేయుము. ఇంద్రనృతమేమియులేదు” అని వచించ
రాజు దానినంతయు నెఱింగియు నెఱుంగనివాడపోలే నిట్లనియె.

“నీవెక్కడిదానవో నేనెఱుంగను. ఎక్కడనుండి వచ్చి

తివో యక్కడికేపోమ్ము. ఇది ధర్మసభ. ఇందనృతములకు తావు లేదు. నీవిధము చూడ అనుచితములు పలుకుచున్నట్లున్నది. ఇట్టి కలవిలేనివియు కల్లమాటలు కల్పించి పలికినంతమాత్రాన నేనధర్మమునకు పూ నెదననుకొంటినా!” అని గద్దించిపలికెను. ఆ మాటలు విని శకుంతల నిలువెల్ల నీరైపోయి, వేడిగ నిట్టూర్చి, నిశ్చేష్టితయై, కన్నులకుంఠి జలజల బాష్పములు రాలగా తల వాలిచి లోలోన గ్రమ్ముకొనివచ్చు దుఃఖభారము నణచి కొనుచు లేనిధైర్యము తెచ్చికొని యారాజున కిట్లనియె.

“రాజా! అన్నియుఁదెలిసిన వాడవు. తెలియని మూర్ఖుల వలె నేనేమియు నెఱుంగనని పలికెదవది ధర్మమా? నేనొకడనే గాని యీపని పరులెఱుంగరని నన్ను తోసిపుచ్చు చుంటివా? ధార్మికులెట్టి సమయములందైనను ధర్మము తప్పుదురయ్యా? ఒకవేళ తాను తప్పనెంచినను మనుజు వ్యాపారములన్నిటికిని సర్వదా వేదములు, పంచభూతములు, ధర్మదేవత, సంధ్యలు, అంతరాత్మయు, యముఁడు, చంద్రసూర్యులును, రాశిందివములును, సాక్షిభూతములు. అట్టివాఁడెక నెవరిని వంచించగలడు? నీవు నాఁడు నాకిచ్చిన వరమునకు పైవన్నియు సాక్షిభూతములు. కాన నీవు నన్ను తిరస్కరించి పంపవలదు. పతి వ్రతయు, గుణవతియు, సంతానవతియు, అనుకూలయు, నైన ధర్మపత్నిని తిరస్కారభావమున గాంచునతిని కిహవరములుండవు. పెండ్లాడిన పత్నిని సంతోషపెట్టి యనుగుణముగ వర్తించు

వాడు గృహమేధి ఫలశుంతయు పొందును. వాడే క్రియా
వంతుడు, దాంతుడు, పుత్రవంతుడును. మఱియు భార్య
పుత్రాదుల నాదరించుట యొక కామ్యక్రతువు నేయుట. సత్పత్ని
యన నీవేమని యెంచుచుంటివో గాని, యామె ధర్మార్థ
కామసాధన ఈ ప క ర ణ ము. వి మ ల చ రి త్ర వి ద్య కు
గురుడు. వంశసితికి మూలమైనది. సద్గతికి పట్టుగొమ్మ.
గౌరవమునకు కారణము. ఉన్నతిగుణమణుల కామెయాకరము.
ఆనందమున కాటవట్టు. పతులనెట్టి ఘట్టములందైనను, ఎట్టి
యాపదలలోనైనను, కాపాడి యుద్ధరించునది భార్య. మఱియు
భార్య పురుషునియందర్థభాగము కాన నొకరినొక రవమానించి
కొనుట తమ్ముతాము ఐరాధవించుకొనుటే. “అంగాదంగాత్సం
భవతి” అను వేదవిచనానుసారము పురుషుడు భార్యయందు
ప్రేమించి గర్భంబున పుత్రుడై తానేపుట్టును. కాన పుత్రు
నకును దనకును భేదము లేదు. మఱియు “పున్నాహ్నానరకా
త్రాయత ఇతిపుత్రీ” అనునార్యోక్తి ననుసరించి పుత్రుడుభయ
పక్షములవారి నుద్ధరించును, ఒక దీపమునుండి వేతొక దీపము
వెలింగినట్లు నీవెవిత్రీ దేహమునుండి యీపుత్రుడుద్భవించెను.
వీనినొక్కసారి రాజా! కౌగిలించికొమ్ము. ఆసుఖము చెప్పవలవి
కానిది. అది చందనములచేగాని, పచ్చకప్పురముచేగాని, వెన్నె
లచేగాని లభింపబోదు. మఱియు నియ్యపుత్రుడు వంశకరుడై
నూలువాజమేయము లొనర్చి కీర్తికాంచునని సరస్వతి చెప్పగా

మునులు వినియున్నారు. వ్యర్థముగా సిరిరా మోకాలోడ్డునట్లు ఇట్టివంశ విస్తారకుని తప్పజూచుట నీకు న్యాయముకాదు. ఆ నాటి సత్యవాక్యములేదా రాజా! దానినికాదందువా? అమ్మ తోడకము నిచ్చు నూఱునూతులను తిప్పించుటకంటె యొక్క దిగుడుబావి నిర్మించుటమంచిది. అట్టి బావులు నూఱింటిని నిర్మించుటకంటె యొక్క సత్కృతువుచేయుట యుత్తమము. అట్టి కత్తువులు నూఱొనర్చుటకంటె ఒక్కపుత్తుడు మేలు. అట్టి నూర్గురు పుత్తులకంటె నొక సత్యవాక్యము గొప్పది. వేయి యశ్వమేధములుగూడ సత్యముతోనాటిరావు. ధర్మములలో నెల్ల పరమధర్మమైన సత్యప్రభావ మనంతము. సర్వపుణ్య తీర్థముల దర్శించిన పుణ్యమును, సర్వవేదములను బఠించిన ఫలముగూడ సత్యఫలమునకు నాటిరావు. కాన సత్యమును పుత్తునిగూడ నిట్లుగా నీపుభావించి, ఆనాడు నీవు కణ్వాశ్రమమందన్న సమయముతలచి నన్నదయతో పరిగ్రహించి నీకుమారుని గౌరవింపుము. నామాటలు నమ్ముము. అంతవాడైన విశ్వమిత్రుని నకును, మేనకవంటి యచ్చరమాసికమునకును బుట్టిన నేనీనాటి దానికసత్యదోషమున కాలువెట్టుదునా? నేనంతి యధర్మురాలను గాను” అని దీర్ఘోపన్యాస మొసగిన శకుంతలకు రాజు “పెద్దలున్న సభలో నోటికివచ్చినట్లనెద వేల! నీ వెవ్వతవు? నేనెవ్వడను? వీడెక్కడికొడుకు? నిన్ను నేనెన్నడును కనివిని యెఱుగను. స్త్రీలకేమి? వారికిబాంకులు నేర్పనక్కఱలేదు. ఆడువారు

బొంకినచో గోడకట్టినట్లేకదా! లేనిపోనికల్లలాడి నన్నీ మహాబల పాపకూపమున ముంపజూచెదవు? నీకిది మంచిగాదు. మహాబలవంతుని, ఇంతపెద్దవానిని, నాటిలేని యిట్టికొడుకును కని ఇందఱునుచూచి నవ్వగా నాకొడుకని నీవువచించుచుట హాస్యాస్పదము. ఇట్టి లోకవిరుద్ధములకేము భయపడుదుము. వ్యర్థమైన మాటలుపలుకక నీ యాశ్రయంబునకుపోమ్ము. నీగౌరవము నీవు దక్కించుకొని నాగౌరవము నాకునిలుపుము. అని వలుక శకుంతలకు నవనాడులును కుంగిపోయెను. నదీప్రవాహమువలె దుఃఖములోపలనుండి వెల్లువయై పైనుబిక్తెను. ఆమె హృదయభార మాపికొనలేక “అయ్య మ్యో! ఎంతపాపాత్మురాలిని. ఎన్నికొఱ నోములునోచి జన్మించితి నో? పుట్టినతోడనే తలదండ్రిలచే విడువబడితిని. ఇప్పుడు పతిచేగూడ దిరస్కరింపబడితిని. ఇంక నన్నాదరించు వారెవరు? నాజన్మమెవ్వరికై నిలువవలెనో? నా బ్రతుకు అడవికొనిన వెన్నెలయైనది. ఇంత పరాభవమంది జీవించుటకంటె మఱియొక నీచత్వముండదు” అని హోరుమని రోదించుచు, కన్నీరద్దికొనుచు చేయునదిలేక దైవమే శరణుమనుకొని యామె తనకుమారుని వెంటనిడికొని పోబోవుచుండగా “ఓ దుష్కంఠ మహారాజా! ఈపిల్లవాడు మీయిరువురకును బుట్టిన కుమారుడే. ఈమె నీవు ప్రేమించి పెండ్లాడిన భార్యయే. వీరిని చేకొనకున్న నీకు మహాపాపము. ఈమె మహాపతివ్రత” అని యొక యశశీరవాణి సభాసదులు విస్మయమంద పలికెను. అంత

నచటివారందఱును మిగుల సంతసించిరి.

అప్పుడు దువ్యంతమహారాజు లేచి “అయ్యలారా! ఇప్పుడా కాశవాణి పలికినది మీరు విన్నారుగదా ! ఇదంతయు నాకు తెలియక చేసినదిగాదు. ఈమెను నేను పెండ్లాడుట మిక్కిలి రహస్యముగా జరిగినది. కాన నీమెనుపరిగ్రహించినచో లోకాపవాదము నాకంతము జట్టుకొనును. కాన నట్లంటిని. ఇప్పుడా కాశవాణియే యందఱును నమ్మించినది” అని పరుగుపరుగున సభలోనుండి యివ్వలకువచ్చి తన కుమారునిగుచ్చి కవుగిలించి శకుంతలనతి ప్రణామ గౌరవములచే సంభావించి యావరాజ్యమునకు భరతు నభిషేకించెను. పిదప కొంతకాలము తానుధర్మపాలనమొనర్చి తన రాజ్యభారమంతయు భరతున కొప్పగించి దువ్యంతుఁడు తపోవనమునకుఁ బోయెను.

భరతుఁడు సమస్త భూభారమును జక్కగ వహించి యనేక యజ్ఞయాగాదులచే దేవతలను, సకలసాహాయ్యములచే ప్రజలను తృప్తిపఱచి, తన కీర్తిచంద్రికలు దిద్దిగంతముల వఱకు వెన్నెలలు కాయ, సకల జనానందకరముగ పెక్కు వేలేడ్లు పాలించెను. అట్టి మహాపురుషునిచే పాలింపఁబడుటచేతనే మన ఖండము భరతఖండమను దివ్యనామమందెను. నేటికిని ఈదివ్యనామము అచలమై, దివ్యమై, ధార్మికమై, తాత్వికమై ఆ సేతు హిమాచలము మారుమోగుచున్నది.

లక్కయిల్లు.

కొరసపాండవులు మాస్తి నాపురమున దోణువలన భను
ర్విద్యసాంగముగ నభ్యసించి, గురుదక్షిణగా ద్రువను పట్టి తెచ్చి
గురున కత్యంత ప్రియము కావించిరి. అట్లు కొంతకాలము జరి
గిన పిదప దుర్యోధనుని దురాలోచనము విని ధృతరాష్ట్రుడు
పాండవుల వేటువఱుపడలచి వారణావతమున పురోచన శిల్ప
చాద్యులచే నొక దివ్యభవనము నిర్మింపజేసెను. ఆశిల్పియు
దుర్యోధన పేరితఁడై యాభవనమును లక్కతోడను, ఆజ్ఞ
తైలములతోడను మిగుల రమణీయముగ నిర్మించెను. పెదతండ్రి
యాజ్ఞానుసారముగ పుణ్యాహవాచనము కావించి పాండవులు
తమ మాతృశ్రీతో నాగృహప్రవేశము కావించిరి.

ఆ భవనమున వసించుచుండ నొకనాఁడు ధర్మరాజు
భీమునితో “తమ్ముడా! మనమీ భవనమున నివసించుట మిగుల
ప్రమాదము నుమా! ఏమందువా దీనినిర్మాణ చాతుర్వమును,
దీని కృత్రిమ రమణీయమును ఈగోడల తైలాజ్ఞలాక్షాగంధ
మును గాంచినంతనే నా కనుమానమగుచున్నది. మఱియు నిది
శస్త్రాగార సమీపమునగట్టబడినది. దీనికితార్కాణముగా మన
మితకు వచ్చునపుడు విదురుఁడుగూడ “నాయనలారా! కారణము
లేకుండ మిమ్ము ధృతరాష్ట్రుడు వేటుగనుంచినవాఁడు కాఁడు.
ఘోర లేమిట్లక విషాగ్నులవలన నప్రమత్తలై యుండవలయుఁ

జాడీ!” అని నొక్కిచెప్పియున్నాడు. కావున విశ్వసించి మన మిందుండరాదు. దీనివలన మన కగ్నిభయము తప్పదు” అని తెలిపెను. భీముడా మాటలువిని “అన్నా ! ఇది మాయా గృహమా? ఈపురోచనాడిట సహర్నిశము కావుండుటగూడ మన యనుమానమును బలపఱచుచున్నది. వీడు దీనికెప్పుడో నిప్పుపెట్టుటకే దుర్యోధనునిచే నియమింపఁబడి యుండవచ్చును. మనమిందుండనేల ? దీనికి మనమే యగ్నిపెట్టి యీపురోచనుని కాల్చిపోవునము” అని సమాధానమిచ్చెను. దానికి ధగ్మరాజు “నాయనా! తొందరవలదు. దీని లోతుచాతులు తెలిసితిమి గదా! మనము ప్రమాదము పొందక తెలియనట్లే నటింపవలయును. ఈపురోచనఁడు తాను చేయఁదలచినది యెప్పటికైనను బయట పడకుండునా ? దీనితత్త్వము మనకుదెలిసినట్లు వాడు పసివట్టెనేని దుర్యోధనుని నియోగము విఫలమగును. అట్లుకాక తొందరపడి దీనిని మనమే దహించిపోయినచో నక్కడ భీష్మ విదురులు కోపించితిరుదురు. దానివలన కురుకులక్ష్యభము సంభవించును. పిదప కౌరవులు మనయునికినే వెదకుచు తిరిగి మనలనువంచించుటకే ప్రయత్నింతురు. కాన మనమునమ్మినట్లే యిందుండి వగలే వేఁటలాడపోవుచుండము. రాత్రి లాఁయుధములు తాల్చి యప్రమాదులమై మెలకువగ నుండుదము” అని చెప్పెను. వారంతయునట్లే యందు నివసించుచుండిరి.

ఇట్లుండ హస్తి నాపురమున విడురుడు దుర్యోధనుని దుస్తం

త్రమంతయు దెలిసికొని మిక్కిలి నమ్మకముగల యొక ఖనకుని బిలిచి వానికి చెప్పవలసిన సంగతులు బోధించి పాండవుల యొద్దకు పుత్తెంచెను. ఆతఁడును పాండవులజేరి తన్ను నమ్మునట్లు విదురునిమాటలుకొన్ని తెలిపి మీరున్న లక్కయింటినికొద్ది నెలలలో పురోచనుఁడుదహించి వేయును. కాన మీరిందుండవలదు. దానికొకయుపాయము చేయుటకై నన్నంపియున్నారు. అనిచెప్పి లక్కయిల్లు వెలువడుటకై నెవ్వరెరుగకుండ నొక బిలముకావించి పాండవులకే దానిజూపి “మీరట్టి ప్రమాదము లేకుండ నీ సారంగమునుండి దాటిపొండు” అనిచెప్పి వాడు వెడలెను. భీముఁడా బిలమార్గమును పరిశోధించి బాగున్నదనుకొని సమయము చూచుచుండెను. నాఁటినుండియు పాండవులు మిగుల జాగరూకులైయుండి నిరతాన్న దానములతోడను, ప్రతములతోడను, సంతర్పణ సమారాధనలతోడను నైదాఱునెలలు గడపిరి. గడవుదినమునాఁడు కుంతియు నాపురమందలి బ్రాహ్మణులను, పుణ్యస్థ్రీలను పిలిచి ఇష్టమృప్తాన్నములు పెట్టి దేవతారాధనలు విరివిగ సలిపెను.

ఆనాటి యర్ధరాత్రమున భీముఁడు మేలుకని పురోచనుకంటె ముందుగ దానే యాలక్కయింటికి చిచ్చువెట్టి నిదురలో మునిగియున్న తమవారిని మేలుకొలిపి తమకుశలము ఖనకునికి తెలిపి యా సారంగమునుండి నడచివచ్చి యొకవనమున ప్రవేశించెను. అప్పుడు నిదురఁచాలక, నడువజాలక, శ్రమపడుచున్న

తనవారింగాంచి భీముడు జాలివడి తొట్టువడుచున్న తనతల్లిని తనభుజముల నిడికొని, విజయధర్మజుల నిరువురను జంకలనెత్తుకొని కనలను తనతొడలపై నిడికొని భీముడు నిజముగ వనచరభీముడై నడచుచుండ నాతని చాకువశిన వృక్షములుకూలుచుండెను. అతని పదములక్రిందబడి బొమ్మరాలు నుగ్గునూచమగుచుండెను, అతనికా గమనవేగమందు మెఱక, పల్లమా, మాండ్లు, గండ్లు చీకటి మున్నగునవేమియు కానవచ్చుట లేదు. అట్లాతఁ డాపద్బాంధవుడై, నిర్భయుడై తనవారి నెల్ల నాపదనుండి రక్షించుకొని పోవుచుండెను.

ఇక వారణావతమున దర్శితత్పరులగు పాండుకుమారులను బాధించిన దుర్యోధనుడును. వారివంశమంతయు నీరీతి దహింపబడునన్నట్లు లక్కయిల్లు మిగుల బీభత్సముగ కాలుచుండెను. కొంతవడికి తెల్లవారెను. ఈవార్త నగరమందెల్ల గప్పున వ్యాపించెను. జనులంతఁడోపతండములుగ దర్శన కుతూహలముట్టిపడఁ జనుదెంచిరి. అందుకొందఱు పోగుగబడియున్న బుగ్గినటునిలు కదిపి “అందు ఒకవనిత తనయేవురు కొడుకులతో కాలి పడియుండ తదాకృతులు కాంచి వీరే పాండవులును గుంతియు ననుకొని మిగులభేదపడిరి. మరికొందఱు “అక్కటా! మహాబలవంతులును, భగతవంశమునకు పేరుప్రతిష్ఠలఁ దేవలసిన వారును, శత్రుభయంకరులును, పరోపకార నిరతులు, నిరతాన్నదాతలు నగు పాండవులు నిష్కారణముగనిందు దహింప

బడిరి. ఎంతప్రమాదము వాటిల్లినదని విచారసాగర మగ్నులైరి. అంతయు జూచుచున్న ఖనకుడు పౌరులతో బాటు బూడిద నటు నిటు దోయుచు పరులెటుంగకుండ తనచేసిన బిలద్వారము కప్పి వేసి యచటజరిగిన యుదంతమును పాండవుల కుశల నిర్గమనము గూడ విదురున కెఱిగించెను. వారణావత వాసులందఱును సీదారుణము దుర్యోధను డొసర్చినదే యని తెలిసి మిగుల శోకించి తల్లితోపాటు పాండవులు మృతినొందిన విషయము ధృతరాష్ట్రుని కెఱిగింప దూతలనంపిరి.

ఆవార్త నిండుసభలోనున్న ధృతరాష్ట్రుడు విని పాండవులగుర్చి పెక్కవిధముల పలవించువాఁడై బాటున నేడ్చెను. సౌభర దుర్యోధనాదులూ దుర్వాగ్రవినియు విననివారైరి. అంతి పురములో గాంధారి మొదలగు దేవీజనుల యాకంఠనము లొక్కపెట్టిన వెడలెన. భీష్మాది కురుష్పథులును బ్రాహ్మణులును, పౌరులునుగూడ శోకాకాంతులైరి. తత్త్వమెఱిగిన పిదురుడు మాత్రము వారితోపాటు దుఃఖితునివలె నుండెను.

అట పాండవులను భాగీరథినిదాటి దక్షిణముగ పయనముసాగించి మిక్కిలి యాకలియు డప్పియుకొన్న వారై నడువ జాలకయుండఁగా మరల నెప్పటియట్లుగ నందఱునెత్తుకొని వాయునందనుడు పవనవేగమున పోవుచు సాయంసమయము పకు ఒకమట్టిసీడకు దమవారిని చేర్చెను. పిదప నాతఁడానృక్షమునెక్కి నీటిపట్టునకై చూచుచుండ నల్లంతదూరమున నొక

పద్మాకరము గోచరమయ్యెను. చెట్టుదిగి భీమసేనుడాక్షణము ననే బయలుదేరి యాకొలనుజేరి యందు హాయిగా స్నానము చేసి కడుపునిండ నీళ్లుత్రావి తామరాకుల దొప్పలతో నీటిని గ్రహించి తిరిగివచ్చుచుండ నంతలో నూర్వాస్తమయమయ్యెను. క్రమముగా నాతఁడు తనవారికడకువచ్చెను. అప్పటికి సహోదరు లందరును మిగుల నాయానమంది యుండుటచే పైవుట్టమాలు పఱచికొని తమబాహువులె తలగడలుగా గాఢనిద్రలో మునిగి యుండిరి. వారినికాంచినంతనే భీమసేను హృదయము తఱుగు కొనిపోయెను. అప్పుడాతఁడు “అయ్యో! ముల్లోకములనేలికొను సమర్థతగల సుకుమారుఁడీ ధర్మజుడు, నేఁడు ప్రాకృతనివలె నీ బండరాతి నేలపై పరుండవలసెగదా! అన్నన్నా! ఆ మా తల్లి కుంతీదేవిని చూతునా? ఎంత దుస్థితి? ఈ మహాత్మురాలు కుంతిభోజని ముద్దుకూతురు. వసుదేవుని చెల్లెలు. విచిత్రవీర్యుని కోడలు. కౌరవకులభూషణుడైన పాండురాజభార్య. మావంటి బిడ్డలను కన్న వీరమాత, ఈమెకీనాటి కిట్టిగతివట్టినది. మృదు తల్పములపై కయనించియు నిద్రపోనొల్లని యీ కుసుమ సుకు మారగాత్రి నేఁడీ యుక్కు సెనగలవంటి రాలు ప్రక్కఁబెమ్ములకు గుచ్చుకొనుచుండ పైటకొంగు పఱచికొని డప్పిదేతిన మోములతో దిక్కులేనిదానివలె పడియున్నది. అకటా! ఇది కూరమృగములతో నిండిన నట్టడవి యనియైన నెంచక తమ్ము లందఱును గుఱువెట్టి నిద్రించుచున్నారు. ఇట్టి సుఖనిద్ర నున్న

వారికి నిద్రాభంగం మొనర్పనేల ? వారంతవారులేచి త్రావు దురుగాక యని తనకునిట్టి యిక్కట్లులు కలిగించిన ధార్త రాష్ట్రులనిందించికొనుచు నొక శిలాతలంబున కూర్చుండియుండ నొకజామురాతి గడచెను. అంత తత్సమీపమున నొకపొద నుండి హిడింబుడచురాక్షసుడు వారినందఱినిగాంచి తనదేహము వికృతముగఁ బెంచికొని తనజుట్టంతయు విద్రీచికొనుచు, ఆవు లించుచు, నీలుగుచు వెలికివచ్చి “అమ్మయ్యా! ఈ బక్కమొక ములనెన్నితిన్నను నాకడుపు నిండుటలేదు. ఈ నీరసము తీటుట లేదు. ఇంతకాలమునకు మానవమాంసము తిన సమయము వచ్చినది” అని యనుకొనుచు తనచెల్లెలగు హిడింబును దానిని బిలిచియిట్లనియె “చెల్లీ! చూడుము. ఇన్నేళ్లైనది. మన యాశ్రమమున కెన్నఁడేని మానవులు వచ్చియున్నారా? వచ్చినను ఇంత నిర్భయముగా గుండెలపై చేయినిడుకొని నిద్రొంప గలరా? వంటయింటి కుండేలువలె వీగు మననోటిలోనికి వచ్చి పడినట్టే. నీవువారిని పట్టిచంపి చక్కగ ముక్కలుగ తఱిగినాకు రుచికరమైన వంటకముచేసి పెట్టుము” అని పంపగ నదియును తొందరగపోయి యొక చెట్టుచాటుననుండి వారిని చూచెను. అంత నామెసృష్టికి మహాబలుఁడును, విశాలఫాలతలము, బొద్దు మీసములు గలిగి సింహసాహసుఁడైన భీముడు గోచరించెను. తోడనే యామె యాతనిపైమనసుకలిగి కామించి సమీపింపగా నాతడామె సవమానపూర్వకముగా “నీ వెవ్వతవు? ఎందుల

దానవు! ఇంతరాత్రి వేళ నిటకురాఁ గారణమేమి? దూరముగ బొమ్ము” అనెను. దానికామె సత్వముదాపక “ఆర్యా! నేను హిడింబుడను రక్కసుని చెలియలను. నాపేరు హిడింబ. నిన్ను కామించి యిటకువచ్చితిని. నాకు నీవేవతివి. అట్లు నీవును సమ్మతింతువేని నిన్నొక మహాప్రమాదమున నుండి దాటించెదను. ఏమందు” వనెను. దానికి భీముఁడు నాకు ప్రమాదమా? నీవు దాటెందునా! తులువా! నోరుమూసికొని పొమ్ము” అనెను. హిడింబయు “ఇది నాయన్న హిడింబు నాశ్రమము. ఆతఁ డింద్రాది దేవతలనైన లెక్కపెట్టఁడు. మీరిటనుండి తప్పించు కొనుట మృత్యుమాఖమున నుండి దాటుట. వీరితో నీకేల? నీవు నాకు పతివై యిష్టోపభోగంబులంద నంగీకరింతువేని నీ ప్రాణములకు నా ప్రాణములఁడు పెక్కిమైన నిన్ను రక్షింతు” ననెను. భీముఁడూమాటలకు మిగులకోపించి స్త్రీయాట కనికరించి “ఓసీబేలా! లోకమందెవఁడైనను నీవంటి వగలాడికి చిక్కి నిధినిక్షేపములవంటి తల్లిని సోదరులను విడువనేర్చునే! నీ యన్న యింద్రాదుల లెక్కింపకున్నను నాముందు వాని యాటలు సాగవులే. వ్యర్థమైన మాటలేల? వానిని నీవుపోయిగప్పింపుము” అని వలకునంతలో నాలస్యమునకు సహింపలేక హిడింబుఁడు కాలమేఘమువలెగర్జిల్లుచు, పటపటపండ్లు కొలుకుచు, గ్రుడ్లెఱ జేయుచు, అంగలార్చుచు “ఓసీ పిశాచీ! నేనేమి చెప్పితిని? నీ వేఱిచేయుచుంటివి? ఇదిగో ఒక్కగుడ్డుతో చచ్చితివి” అనుచు

హుంకరించుచు చెలియలిమీఁదికి వడబోఁగా నామె మిక్కిలి భయపడి భీమునిశరణుసొచ్చి యాతని మఱువున నిలుచుండెను.

భీముఁడును నార్తురాలగు నామెనుజూచి జాలిపడి “ఓసీ రక్కసీ! నీకభయ మిచ్చితిని. నీయన్నను నన్నును జూడుము. ఒక్క నిముషములో వీని పనిపట్టి యీవనమును నిష్కంఠకముగ నొనర్తును” అనుచు భీమసేనుఁడా హిడింబుని మెడపట్టి గెంటుచు “ఓరీ మనబలముల యంతరము చూతువుగాని. ఇచట నున్నవాని సుఖనిద్రకు భంగముకావింప నేల ? రమ్మ” అనుచు నల్పమృగమును సింగమీడ్చికొని పోవునటులు దూరముగా నీడ్చుచు వానితోమ్ము పిడిగుద్దులతో క్రమ్ముచు, యుద్ధము నకు దలపడెను. వాఁడును భీముని చందమునకు వెఱఁగందుచు భూనభోంతరములు బ్రద్దలగునట్లు బొబ్బరించెను. ఆమహాధ్వనికి గుంతియు కొడుకులును మేల్కని తిమసమీపమున నతిమానుష రూపముతో నిలిచియున్న హిడింబునుగాంచి యీమె వనదేవతయో సురకామినియో యని విస్మయమందిరి. అంత గుంతి మెల్లగ నామెతో “నీవెవ్వరిదానవు? ఇట కేలవచ్చితి” అనియడుగ లోగడ వృత్తాంతమంతయు నామెకు దెలిపి “మీ కుమారుఁడును మాయన్నయు నల్లంతదూరమున యుద్ధ మొనర్చుచున్నారు” అని వదించెను. అంత పాండవులులేచి మల్లచఱచుచు తొందరగ దమతమ ధనుర్బాణముల దీసికొని యాచోటికేఁగి యనుజదనుజలగాంచి విస్మయమందిరి. అప్పు డద్దునుఁడు “భీమన్నా !

ఏమింకను నాలసించుచున్నావు? తూరుపు తెల్లవాటుచున్నది, త్వరగా రెండు దెబ్బలతో వానిని యమపురికంపుము” అని పోత్సహింప భీముడు తనగదా ఘాతమున నాతని తలపగులు నట్లువేసెను. ఆదెబ్బతో నారక్కనుడు నెత్తురు క్రీక్కుకొనుచు నేలగూలి మరణించెను. ఆ చిత్రవధగాంచి యందఱు నాతని ప్రశంసించిరి.

పిదప భీముడు తల్లితోడను అన్నదమ్ములతోడను కలిసి యథాస్థానమునకు వచ్చుచుండ హిడింబయు వారిననుసరించెను. అంత భీముడా మదవళినిగాంచి “ఓసీ! రక్కసీ! నీవుమాయలా దివి! మీ జాతినినమ్మరాదు. మా వెంటబడితివా? నీయన్ననుకలి యబోయెదవు. బుద్ధితెచ్చికొని నీదారినినీవుపొమ్ము” అనిగద్దించి పలికెను. ఆమాటలకా యబలమిగులభయపడి వణంకుచుండ దాని దీనావస్థకాంచి ధర్మరాజు “తమ్ముడా! స్త్రీలు అబలలు. అట్టి వారియెడ నింతకా తిన్యము పనికిరాదు. చంపవలసినవానిజంపియే వైచితివి. అదివీరధర్మము. మనయండజేరియున్న నీమెను విడుచుటపాడిగాదు. దీనిని రక్కసయనితలపవలదు. నాకీమె యావురాలవలె దోచుచున్నది” అనెను ఆమాటలకు కొంత దిటవ్రాని యామె “స్వామీ! నేనీ పృకోదరు నిమిత్తమై నావారినందఱను విడిచివచ్చితిని. నాకోరిక దీర్పనినాడు మీసన్నిధిని బలవంతముగఁ జచ్చెదను. నన్ను జేరదీసితిరా? మీకు వలసిన పనులను నిమిషమాత్రం చేయుదును. వలసినచో మిమ్ముండఱను మోచి

కొని యెక్కడదింపుమన్న నచట తృటిలో దిగవిడుతును. నా పలుకులునమ్మి నన్ను మన్నింపుడు. మఱియునేనొక తపోధరుని దయచే నతీతానాగతముల దెలియు శక్తి నందితి. మీనమ్మికకై కొన్ని యనాగతముల చెప్పెదను వినుడు. ఇచటికి దగ్గరగనే యొకసరోవరమును, నొక వనస్పతియును గలదు. ఆ చెఱువు నీరు గోలినవారి కాకలిదప్పులుండవు. ఆ వనస్పతి నీతవాతా తపములనుండి రక్షించును. మీరందు విడియుడు. మీకడకు కృష్ణద్వైపాయనుడు రాగలడు” అనివచింప దాని యెఱుకకు వారందఱును విస్మయమంది “అన్నా! భీమా! ఈమె రక్కెస గాదు. మహా పతివ్రత. దీని పనువునేసి యాదరింపుము. ఓ సుందరీ! నీవును శుచివయి, యుత్తమస్త్రీగుణములుపూని మా భీమునకు మనఃప్రియమొనర్పుము. పగల్గెల్ల మీ యిష్టానుసారము మీరుసంచరించి రాత్రిలందు మాత్రము మాయొద్దనే యుండుడు” అని సెలవిచ్చెను. అప్పుడు భీముఁడమ్మా! నీయాజ్ఞా సిరసావహింతు.గాని దీనియందొక్క కొమరుడు పుట్టువఱకే పొందుసేయుదును. ఇది నాకోరి” కయని వారలయెదుట బలికి యామెతో సుఖముగ కాలయాపన సేయుచుండెను.

అనంతర మందఱును ఆమె చెప్పిన సరోవరతీరమున నాశ్రమము కల్పించికొని త్సుత్పిపాసలుడిగి సుఖముగనుండ వారి యొద్దకు వ్యాసుడేతెంచి ముందు జరుగఁబోవు విషయములును కొన్ని ధర్మములును, హితవులును దెలిపి మీరీ హిడింబను విడు

వకుడు. ఈమె భీమునకి వశపర్తినియ్యె. మహా బలవంతుడగు సుతుంగంచును. ఆతడు మిమ్మందఱను ఆపదనుండి దాటింప తోడువడును” అని వెడలిపోయెను.

అట్లుండ గొంతకాలమునకు హిడింబగర్భవతియై మహా బలసంపన్నుడైన కొమరుని కనెను. ఆతడు పుట్టినవెంటనే యువకుడై శస్త్రాస్త్రవిదుడై కుంతికిని తండ్రిలకును మ్రొక్కి వారుపనిచిన పనులొనర్చుచు నొక్కనాడు వారితో నిట్లనెను “తండ్రిలారా! నేను నా పితృచరణ్మోగణముతో నా యిమ్ములనుండెదను. నాయవసరమెప్పుడు కావలసినను మీరు నన్నొక సారిస్మరింపుడు. తోడనేవచ్చి మీకార్యము సవరించిపెట్టెదను. సెలవిండు”. అనుచు తనతల్లిని తీసికొని దక్షిణముగ వెడలిపోయెను.

పిదప పాండవులును గొంతకాలమట గడపి యటనుండి బయలుదేరి మత్స్యతిగర్త కీచకదేశములు దాటి యేకచక్ర పురమున నొక యగ్రహారమునకుఁ జేరికొనిరి. అందువారొక బ్రాహ్మణుని యింటనుండి జటాజిన వల్కలముల ధరించి బాపల వలె వేదములుచదువుచు భిక్షాశనముతో కాలక్షేప మొనర్చుచుండిరి. ఆయాగ్రహారికులును మాధుకరవృత్తినున్న వారిని గాంచి “అక్కటా! ఈమహాత్ముల నేమహారాజులుగనో కామి పక దేవుడు భిక్షుమెత్తికొనువారిగా చేసెనే” అనిమిగుల విచారించుచుండిరి.

అట్లు పాండవు లేవురును నైదువీధులకుపోయి తెచ్చిన భిక్షాన్నము తల్లికి నివేదించుచుండ కుంతియు దాని రెండుభాగములుసేసి యందొక్కభాగము భీమునకుఁ బెట్టి తక్కినవంతు తానును కడమ కొడుకులును భుజించుచు నెవ్వరికిని తమపాడ గానరాకుండ గడపుచుండిరి.

ఒకనాఁడు భీముఁడును గొంతియు నింటనుండ మిగిలిన వారు భిక్షాశనమున కైవోయిరి. అప్పుడు వారువిడిసిన యింట నొక్కపెట్టుననార్తధ్వని మిన్నుముట్టెను. దానిని విని కుంతి“ఇంత కాలమై యాయెంట సుఖముగనుంటిమి. యేపోరును పొక్కును నెఱుంగము. నేడీయింట రోదనములువినవచ్చుచున్నవి. కారణ మేమైయుండునో? నాయనా! భీమన్నా! పరమోపకారియైనయీ బాపనికేమి కీడుమూఁడినదో. వీరియనచూడ నెద్దియోపిట్టపిగుడు వీరి నెత్తినిపడినట్లు సూచితమగుచున్నది. లేకున్న సంతగా వీరు విచారింపనేల? వీలైనంతలో వీరలమమము ప్రత్యుపకృతి గావింపవలయును. నామనసు తుకతుకయుజికి బాధపడుచున్నది. నీవు పోయి కారణము కనుఁగొని వారిమనఃప్రియము సేయుము. నాయనా! చేసినమేలు మరువకుండుట పుణ్యప్రదము. దానికి సమ మైనప్రత్యుపకృతి పరులకొనర్చుట మధ్యమము. ఉపకృతిక మించిన ప్రత్యుపకారము చేయుట మిగుల నుత్తమముగదా!” అని పలికెను.

“అమ్మా! దీనికింతగా నీవుచెప్పవలెనా! నీవేపోయివారికి

దాచురించిన కష్టమేమో తెలిసి నాకు చెప్పము. దీసికింత విచార మెందులకు! ఆపని యెంతకష్టతరమైనదైనను నేనుచేసి యూవిపు నకు సంతసముచేకూర్తును” అనినకుంతి వల్లెముని దుఃఖవరవశులై యేడ్చుచున్నవారల గాంచి యడుగనోరురాక యట చదికిలం బడెను. అంత నాయింటి యజమాని రోదనమధ్యమున “అన్ని దుఃఖములకును ఈ సంసారము నిలయుము. ఇందు కాలిడుట మొలబంటి బురదలో నురుకుటే. ఈ యూరుపిడి వేటొక తావుచూచికొందమని నేనుమందే చెప్పితిని. ఈబిడ్డలతో ధర్మ పత్నితో నేసప్పడియావద కడచుటెట్లు. ఆ దిక్కుమాలిన రక్క సునితిండికై నాయండయై, నాసంసారనాగరమునకు దెప్పయైన యీ నాధర్మపత్ని నెట్లు పంపనేర్తును? పోనీ యీ యూదుబిడ్డను సంపెదనంటినా? ఈమెయందు దాహిత్రీలాభము గలుగగల దని కొండంత యాశ పెట్టుకొనియుంటిని. పోనిమ్మా చిన్నవాని సంపెదనంటినా? అవ్వల నా బ్రతుకంతయు వీనితోనే గదా యున్నది! ఇంకెట్లుచూచినను నేను మిగిలితిని” అని వాపోవు వానిగాంచి గృహిణి “అయ్యా! తెచ్చిపెట్టి పోషింపవలసిన మీరీపనికి పోనొల్లను. మీరు మిగిలినచో సంసారము దక్కును. ఈ బ్రతుకంతయు నెప్పుడో చచ్చుటకేగదా! ఆ రక్కసునకేను భుక్తిగ పోయెదను. నన్నుదిక్కులేనిదాని గావింప తలచకుండు. మీరు లేకున్న నేనొక్క నిమేషమైన నట్టిజీవితము గడువనోపను. నేను బోయినను మీరు పునర్నివాహము చేసి

కొని మీరు దేవపితృక్రియలు నాచరింపనగును. నాకట్టిస్థితి కలుగదు. నన్ను పోనిండు” అని యామె మరణింప సిద్ధముగ నుండెను.

ఆమె మాటలువిని యాతనికూతురు “అమ్మా! నేనెంత కాలమున్నను పరులసొమ్మునే గదా! మీయింట నుండుదాన గానుగదా! ఎప్పుడో పరులకొసంగనేల? నన్నిప్పుడే యిచ్చితి మనుకొనుడు. నేనీ యనుబనికి భోజనమయ్యెద. మీకు నా వలన గలుగు దాహిత్రలాభముకన్న మీరుభయులు, తమ్ము డును సురక్షితముగనున్నచో ననేక వ్రతప్రాత్రలాభము లంద వచ్చును. దానిచే మనవంశమునిలుచురు.” అని తల్లిదండ్రులపై బడి యేడ్చుచువలికెను.

వీరి యేడుపులు విని బాలకుడును ఒకకట్ట చేతబట్టి “నాన్నగారు! నేనారక్కనుని నిముషములో చంపి వచ్చెదను. ఈకట్టతో నొక్కదెబ్బతీసినవాడు చావకుండునా? మీరిందతేల వృధాగా నేడ్చెదరు! చూడుడు” అని తన తొక్కువలుకులతో బలుకుచుండఁ గొంతవడికి వానకురిసి వెలిసినట్లు వాంలరోదన ములు కొంతచల్లారెను.

కుంతయు విషయమస్పష్టముగ దెలిసి “అయ్యా! మీరేల యేడ్చుచుంటిరి? ఇప్పుడంతగవచ్చిపడిన ప్రమాదమేమి? ముక్కు-మూలములు తెలుపకుండ విచారించిన నెవ్వరేమి చేయగలరు? నేను చేయగలిగినంత చేసెదను. విషయమేమియో తెలుపుడు”

అనెను. దానికిగృహపతి “అమ్మా! ఏమనిచెప్పుదును! ఇదిమనుజు యత్నముచేతీటునది కాదమ్మా! ఐనను చెప్పెదను. తల్లీ! ఈగ్రామము కామడదూరమున యమునానదీ గర్వాఠమున బకాసురుఁ డనునొక్క పొలనుదిండి గలఁడు. వాఁడీ యూరిపైఁబడి దినదినముమాఱి మసఁగినట్లు జనులజంపి తినుచుండ వానికిజడిసి ఇల్లిల్లు వరుసగ నొక్కమానిసిని, రెండెనుబోతులచు కట్టిన బండిపై మాంసాహారమును నీకిడుదుము. మా కిట్టి సంఘమరణము లేకుండ జేయుమని” వానిని ప్రార్థించిరి. వాఁడును ఎనుబోతులతోగూడ వానిని, భోజ్యములను మింగి యాయుగ్రహారమున కితరులవలన భయములేకుండ గాపాడుచుండును. ఈ నాటిరాజు కూడ వానిని జయింపజాలక వానికి దాసుఁడైనాఁడు. రాజరక్షితములుగాని యిట్టి కుగ్రామముల నున్నను, అడవులలో నున్నను నొక్కచేగదమ్మ! మాకడనుండి యెట్టి పరిపాలకులును ఒక్కనాఁడైన నొక్క యాకుపాకునైన గ్రహించియెఱుంగరు. ఈపాపాత్ముడు మనుజులనే సుంకముగ గ్రహించుచున్నాడు. చిరకాలమునకు నీ యిలువరుస మాకు వచ్చిపడినది. అమ్మా! యేమని చెప్పకొందుము” అని విచారించు బ్రాహ్మణునితో కుంతి యిట్లనెను.

“అయ్యా! ఇదియేగదా మీకువచ్చిన కష్టపాటు! ఇందు లక్షై విలపించుట మానుఁడు. దీనికొక్క యుపాయమున్నది. నీకు కొడుకొక్కడు వాఁడును కడుబాలుఁడు. వాఁడు

బలితీసికొనిపోవ సమర్థుడను కాఁడు. నా కైదుగురు కొమరులున్నారు. నీకొఱకై మావారిలో వాఁడొక్కఁడు బలిగొనిపోవ సమర్థుడన్నాఁడు. తప్పక నేజెప్పి పంపెదను” అన్నంతనే యా మాటలకాతఁడు చెవులురెండును మూసికొని “తల్లీ! ఎంతమాట సెలవిచ్చితిరి? అతిథియై మాయంటికివచ్చిన వాని నీతుచ్చ జీవితములు నిలబెట్టుకొనుటకై యొక రక్కసునికి దిండిగపంపుటా ! ఎంత దారుణము! నా మెడకీ బ్రహ్మహత్యాపాతకము చుట్టఁ దలచితివా? వద్దుతల్లీ వద్దు. అంతకన్న నామరణము సుకరము. ధైర్యము సెడినవానిని, అతిథిని, అభ్యాగతిని, భయస్థుని, శరణాగతు చంపింపబూనిన వాని కిహవరములుండవు. ఐనచో నా బలవస్థరణము దోషముకాదా ? యందువేమో! అది యనతి క్రమణీయమైనపు డేమి చేయుదును? అదియు పరులుచేయు చుండుటచే నాకా పాపమంటదు. నీతనయుఁడు వలద” నను.

“బ్రాహ్మణోత్తమా! అట్లుగాదు. నేనును నీవంటి బ్రాహ్మణుఁడు చచ్చుటకొల్లక నాకొమరు నంపదలచితిని. మఱియొక రహస్యము. మావానిని చంపుట యారక్కసునికి చేతఁగాదులే. అట్టి రక్కసిపురువుల నాతఁడీవరకే నల్లులరీతిని నలిపివేసినాఁడు. లేనిచో మగబిడ్డఁడు చేదై సమర్పించుటలేదయ్యా! వీఁడు మహాబలసంపన్నుఁడు. మంత్రసిద్ధిగలవాఁడు. ఛూడుము” అని భీముని పిలిచి, బిడ్డా ! నీవీ బావనయ్యకు గావురించిన యాపదఁబాపి నాకానందము కలిగింపుము” అని యానతిచ్చెను. భీముఁడును

సంతోషపురస్కరముగ సంగీకరించెను. బ్రాహ్మణ కుటుంబమును పరమానందమంది యుండెను.

అంత కొంతతడవునకు ధర్మాస్తున నకుల సహదేవులు వచ్చి చిదానంద పూరుషునివలెను, క్రొత్త పెండ్లికొమారునివలె నున్న భీముని గాంచి విస్మితులగుచుండ ధర్మరా జిట్ల నెను. “అమ్మా! ఇదేమమ్మా! మనభీముఁ డిట్లున్నాడు. ఈతని వరుస జూచిన నీదినమున నదొకరీతిగ నున్న దే! ఈతని కెవ్వరితోనైన యుద్ధము తగిలినదాయేమి? మీరు పంపుచున్నారా? తానేపోవు చున్నాఁడా!” అనిప్రశ్నింప నామెయు జరిగినడంతయు నివేదించెను. దానికాతఁడు మిగుల దుఃఖించుచు “అమ్మా! ఎంతసాహస మొనర్చితివి! పరులకై తమకొడుకులనుబలిపెట్టు వెట్టితల్లులుందు రటమ్మా! ఇది లోకాచార విరుద్ధము కాదా! ఐనను భీముఁడు నీకు విడువఁదగిన కొడుకటమ్మా? ఈ సాహసునివలననే గదా మనమా లక్కయిల్లు వెల్వడి బ్రతుకునందితిమి. గాఢనిద్రలో ముగ్ధియున్న మనలకెల్ల నాఁటిరాత్రి నట్టడివిలో నాబలురక్కసిని జంపి ప్రాణభిక్ష పెట్టిన వాడేతడే కాదటమ్మా! ఈతనిగాంచియే గదా యాకౌరవులు నేటివఱకుకృశించి కడివెడునీళ్ళకు నిత్యము నేడ్చుచున్నవారు! వీనిజంపుటకేవారు నిద్రాహారములుమాని పెక్కు పన్నాగములు పన్ని తపించిపోవుచున్నారు. ఇట్టి మహా సత్త్వుని బ్రాహ్మణార్థముగా నొసంగ నీకడుపెట్లు కరుగకుండ నమ్మా! నీకేమైన మతిపోయియుండవచ్చును” అని పలికెను.

కంతియు “నాయనా! నాకేమియు మతిభ్రమలేదు. నే నంత తెలియక యీతని పంప నంగీకరింపలేదు. ఆతని శక్తి నాకు తెలియను. వీడు వజ్రకాయుడు. ఈతడు వుట్టిన పదవ నాడు నాచేతులనుండి జాటి యొక్కకొండపై పడినాడు. నేను మిగుల తత్తరపడితిని. కాని వీనిదేహముతగులుటచే నచటికొండ రాళ్ళన్నియు పిండిగుండయైనవి. వీడుమాత్రము కసిగండలేదు. వీడు తప్పకవానిజంపి రాగలడు. వానికై నీవితయు విచారింప నవసరములేదు. మనకు సుఖనివాసమిచ్చి శౌరవించిన యీబాపని కింతకన్న ప్రత్యుపకృతి సేయు సమయము ముందు రానేరదు. ఊటకుండుము” అని సమాధానమిచ్చెను. ధర్మ జుడును ఆమె కారుణ్యబుద్ధికిని, ధర్మచిత్తమునకును సంతసించి భీముడు వోవ నంగీకరించెను.

అంత భీమన్నయు పెండిలికి తరలురీతిగ నడుముకట్టిలేచి యాయింటివారి కిట్లనెను. “ఓయీ! నేను నిత్యముతిన భోజన మొకడొక్క నే నింకించుటచే మిగుల చిక్కియుంటిని. మీకు వీలున్నవో నాకువలసినంత యాహారము సమకూర్పుడు. అట్లయినచో నానీరసమా తీరికావలసిన శక్తివచ్చును. సుకరముగ రక్కసునొక్క గుద్దుతో పరిమార్చి మీయూరికింక నా శని బాధలేకుండ జేయుదునన్నంతనే వారును మహానంద మంది యందఱును గలిసి పలుతెఱుగుల పిండివంటలు, పప్పు, కూరలు అన్నపురాసులు, నేతికుండలు, పాలు, పెరుగు, బెల్లము

మున్నగునవి భీమునికి సమర్పించగా నాతడన్నిటిని కలియఁగలిపి తాళఫల ప్రమాణముగ ముద్దుగట్టి గిరిగహ్వరమువంటి తన నోటనిడికొనుచు సుకరముగా, సుఖముగా నా పదార్థములను భుజించెను. పిదప పలసినన్ని నీరక్షీరములదాగి బే, వని త్రేన్ని సంతృప్తఁడై భక్ష్యాన్నపూర్ణమైన బండినెక్కి “జాపరమేశ్వరా” యని దక్షిణాభిముఖముగ వెడలెను. అట్లాతఁడు బకానురుఁడున్న చోటికి చని దుర్గంధభూయిష్టమైన యచ్చోటు సమీపింప లేక దూరముగనేబండివిప్పి వానినిరావలసినదిగా బొబ్బరించుచు పిలిచెను. వాఁడు వచ్చునంతలో నూరకుండనేలయని యాబండి లోని పదార్థములను కలిపికొని కవ్వకవ్వన తిన మొదలిడెను.

భీమునికేకలు విని బకానురుఁడును “ఎవఁడురా వీఁడు. ఇంత వేళతప్పించి భుక్తి తెచ్చుటయేగాక, ఎక్కడనుండియో బొబ్బరించుచున్నాఁడు! ఈమనుజాధమఁడెవడోన న్నెఱుఁగఁడు. ఒక్కసారి నావస చూపెదను” అనుచు నొడుకఁబడి, యాతఁటి తాకునకు తాళలేక యాకసమెత్తు తనదేహమును బెంచికొని మహాభయంకర రూపముతో భీముఁడున్న దెసకు రెండంగలలో వచ్చెను. వచ్చుసరికి యినుపతలుపువంటి తన వెన్నువట్టె వెలికిడి బండిలోనిపదార్థము బూరిబుగ్గలతో గుటుకుగుటుకున దిగ మింగుచు జంకుకొంకులేకున్న మానవునిగాంచి “ఓరీ! నర పశువా? నాకొఱకైన కూడు నీవేల తినుచుంటివిరా? ఈ పుర వాసులకు మరల పోఁగాలము సమీపించెను. కాబోలును

చూడు నాదెబ్బయనివెనుకగవచ్చి భీమువీపున నొక్కపిడిగుద్దు వైచెను.

దానికి భీముఁ డదరకబెదరక వానినైపేని కన్నెత్తిచూడక, పల్లెత్తుమాటమైన నాడక యెప్పటియట్లు తనవని తానొనర్చుచుండునది వనిగాదు. వీనిరీతి నిత్యము వచ్చువారివలెలేదు. అని యనుకొని యొక మహావృక్షమును పెఱికికొని భీముతోఁ దలబఁడెను. వాఁడవచ్చుసరికి భీముఁడుబండిలో మచ్చునకొక్క మెత్తుకైన లేకుండచేసి యనంత బలసంపన్నుడై పశ్చిమకాల యమునివలె బండిదిగనుఱికి దండలుచటచుచు నటచుచు “ఓరీ! రాక్షసా! పాపమనక హింసకుజంకక చిరకాలమునుండి మనుజు మాంసము తేగదిని గుంజుపట్టియున్నావు. ఈ యమాయకులైన గ్రామస్థుల నెందఱిని నీపొట్టు బెట్టుకొన్నావో? ఆ మదయంతయు నేఁడు క్రొక్కించెదను! నీగర్వమడగించెదను. నిన్ను యమపురికేఁ గించెదను” అనుచు నొకవిశాల సాలవృక్షమునూడలాగి దానితో వాని చిదుకమోదిన నాతఁడును దనచేతి వృక్షముచే దానిని భగ్గుముచేసెను. అంతనిరువురును మల్లయుద్ధమునకు దిగిరి.

అట్లు వారొకరితో నొకరు పెనఁగి పట్టుకొనుచు, గెంటుకొనుచు, గుద్దుకొనుచు క్రిందుమీఁదులగుచు, మోఁకాలి తాఁకుల మోఁదుకొనుచు, కలహించుచుండ నచటివృక్షములు, తీగలు, సలిసలియయ్యెను. అచటిరార్చెల్ల ననుముగా మాఱి పోయెను. వారి హుంకార టంకారములు, వారి బుభము

యవ్వలింపులు, వారి పిడికిండ్లపోటులు, వారి బొబ్బరింపులు వారి పాదఘట్టనలు, గుభీలుగుభీలు, మనుచుండ నాపురజను లందఱును గుమిగూడి దూరమునుండి కాంచుచుండిరి.

అప్పుడు భీముడా యనుకుని మెడయు కాళ్ళును రెండు చేతులఁబట్టివీపుపైనొక్క మోకాలిపోటుపొడిచి వేణుదండమును పఠ విరిచివైచెను. అంతనాతని కళేబరము నవద్వారములనుండి నెత్తురు షరదలై ప్రవహింప నొక్కకేకపెట్టి యాతఁడు ప్రాణ మాలు విడిచెను.

ఆకేకవిని వాని జాతివారగు పెక్కరు రక్కసులు పఱ తెంచిరి. వారినిగాంచి భీముడు “ఓరీ! ఈసై నెన్నడును మీరు మనుజుల దినవల్లదు. నా ఆనదాటి యెవ్వఁడేని తిన్నట్లు నాకు దెలిసెనా? మిమ్మందఱ నొక్క ముద్దగాజుట్టి నమలి మ్రింగెదను. జాగ్రత్త” అని, వారలకెల్లఁ జాటిచెప్పెను. అంత నారక్కసులు భయపడి యాతనిమాట కొడఁబడి నాటినుండియు నా యేక చక్రపురవాసుల కుపద్రవముచేయ వెఱచిరి.

అట్లు భీముడు బకుని రూపుమాపి యాపని జగద్విదిత మగుటకై వాని కళేబరమును జుట్టవడి బటబట నీడ్చికొనివచ్చి నగరద్వారముకడ విడిచెను. ఎక్కడలేని జనము నా దృశ్యము చూచుటకై యహమహామిశతో వచ్చి మహాకోలాహలము చేయుచు, ఇట్టి దేశోపకార మొనర్చి సంఘము నుద్ధరించిన భీముని వేనోళ్ళ పొగడిరి.

భీముడు మెల్లగ దనవసతికి జేరి తల్లికిని నన్నదమ్ములకును నా వృత్తాంత మెఱిగించి వారి నానందపఱచెను. అంత నాయూరిలోని పెద్దలందఱును “ఎవఁడో యొక మంత్రసిద్ధుఁడట. బ్రాహ్మణుఁడట. అసాధ్యబలుఁడట, అవలీలగ బకాసురుని జంపినాఁడట. లెండు” అమహాత్ముని దర్శింపవలెనని “తండతండ ములుగవచ్చి యాతనిగాంచి మశ్శతమాలర్పించి పోవుచుండిరి. ఆయింటివారును కుంతిని సమీపించి “అమ్మా! కేటి మాకష్టములెల్ల గట్టెక్కినవమ్మా! తల్లీ! ఆవద్బాంధవునివలె నీ కొడుకు చేసినమేలు మా జీవితములలో మేము మఱువజాలము. ఈ లోకహిత మొనర్చిన మహాత్ముడు చిరకాల మాయురారోగ్యములంది సుఖముండుగాక యని వదేపదే కొనియాడుచు, అట్టిపుత్రులగన్న కుంతికి పాదవందనము లాచరించుచు నెవరి తెన్నునవారుంపిరి.

శృంగభంగము

తోడినూనవులతో కలసిమెలసి యుండుటకే జనులు కోరుచుందురు. ఓరి జీవితములు సంఘమందలి పరస్పరసాహాయ్యమున కలవాటుపడినవగుటచే సాంఘిక జీవితములనబడును. ఇందలిముఖ్యధర్మము సహవాసము. దీనికంగభూతమైనదిమైత్రి. దీనినే మనము సఖ్యము, స్నేహము అనుపదములతో వ్యవహరింతుము.

ఏడుమాట లాడుటచే నుత్తములకు సఖ్యముకుదురును. సమమైన ఆకారములు అలవాటులున్నవారికే సఖ్యము సరిపడును. అనునార్యోక్తుల పూర్వమునుండియు మనలో వ్యవహరింపబడుచున్నవి. వీనినిబట్టి యుత్తములతో యుత్తములకును దుష్టులతో దుష్టులకును సహవాసము సంభవించుచుండునని నిర్ణయింపవగును. “తేటయంతయు నొకవైపు తెట్టెయంతయు వేతొక వైపు” అన్నజాతీయమీ విషయమునే నూచించును.

కాని దీనికి వ్యతిరేకముగా “సహవాసము వలననే గుణదోషములు సంక్రమించుచుండు”ననుసూక్తిగూడగలదు. అనగా దీనిభావమిది. కలిసినయుధయులలోను నెవరిబలమధికమైనవారు రెండవవారిని తమవలె కావించుకొందురు. ఇందొకడుత్తముడు వేతొకడు నుత్తముడును. “అటు నెల్ల నావాసము చేసినచో వారు వీరగుధురను” అను జాతీయమీ విషయమునే నూచించుచున్నది.

ఇక నుత్తముఁ డుత్తముని సావాసమువలన చందన ముతో కలిసిన పచ్చకప్పురమువలె వాసించును. ఇట్టివారి మైత్రి కెట్టిప్రముత్తములును నుండనక్కరలేదు. ఇది దినదిన ప్రవర్థ మానమై కొనలుసాగి చిత్తశాంతినిగూర్చి మానవుల యుత్సాహశక్తిని బలపఱచి వారివారి జీవితముల నెట్టి యుడిదుడుకులకును పాలుకాకుండ కాపాడును. ఈ నావాసము పరస్పర కష్ట సుఖముల పంచికొనుటయేగాక యవసరమగుచో ప్రాణము లర్పించుటే పరిమావధిగ నుండును.

ఇక దుర్జనునకు దుష్టనాంగత్యము గంజాయితో కలిసిన భంగుపత్రివలె తలత్రిప్ప కలిగించి క్రిందుమోఁడు కానరాకుండ జేయును. ఇట్టి సహవాసఫలము వారితోపోక వారి వంశము నకును, సంఘమునకును గూడ సంక్రిమించును.

దుష్టుఁడు తనకలలోబడిన సజ్జనుని ప్రోత్సహించి దురాలోచనలలోనికి దింపును. దురాలోచనము దుష్కృత్యములను చేయించును. దాస్తో మనుజుజీవిత మపకీర్తిపాలగును. సంఘ ముట్టివానిని గాంచి ఏవగించికొనును. ఆతఁ డిహసుఖములకు దూకుడగును.

ఈకింది బూర్వగాథ పైసీతినే బోధించుచున్నది.

కౌరవులలో దుర్యోధనుఁడు రాజైయుండుటచే నాతని యందందఱును గౌరవాదరములతో నుండిరి. ఈతని తమ్ముడు దుశ్శాసనుఁడు. ధృతరాష్ట్రుని సంతతిలో వీరిదువురే ప్రధా

నులు. శకునియు, కర్ణుడనుగూడ భారతమున ముఖ్యపాత్రలు. దుర్యోధన దుశ్శాసనుల కీయిరువురితో సహవాస ముండుటచే నీనల్వరును మిత్రులైరి. వీరికే దుష్టచతుష్టయమని వ్యవహారము. ఏ వ్యవహారమున నైన నీనలువురును పాల్గొందురు.

దుర్యోధనుడు శకుని సాయమునొంది ధర్మరాజుతో కపటద్యూతమాడి వారి యావద్రాజ్యమును గెలిచెను. దీనికి కర్ణుడనుగూడ చక్కని సలహాల నొసంగెను. పిదప పాండవులను వీరనేక విధములపీడించి వారి నడవులపాలు చేసిరి. నూతపుత్రుడగు కర్ణుడన్నను, మాయావియగు శకునియన్నను రాజునకమితమగు వాత్సల్యము. క్రమక్రమముగా వీరి సహవాసము బంపడినది. దుర్యోధనుడు కర్ణశకునుల చేతితో కీలుబొమ్మవలె నైపోయినాడు. ఎట్టి స్వల్పకార్యమునైన కర్ణునికి దెల్పక రాజు చేయాడు. అతని కుటుంబములో సర్వాధికారములు, పెత్తనములు కర్ణశకునులవే.

అది సాయం కాలము. సరదాగా నల్వరును వాహ్యశిక్షై కోటలోని పూలతోటకేగిరి. ఏదో ప్రసంగముదెచ్చి కర్ణుడు దుర్యోధనునితో “రాజా! పాండవులిప్పుడు పడరాని పాటులు పడుచు తినతిండికిని కట్టగుడ్డకును మొగమువాచి మనద్వైతవనమున నొకచెఱువుకడ బికారులవలె నున్నవారట. మనమిప్పుడు సమస్తసంపదలతో, దులదూగుచున్నాము గదా! ప్రజలందఱును నీపాలనమందు మిక్కిలి మక్కువగల వారైరి. కాన మనము

మన రాజత్రివియు, మన భోగభాగ్యములును, మన సంపత్సమృద్ధియు పాండవులకన్నులకు మంటకలిగించునట్లుగా ప్రవర్తించివారి నూరింపవలదా? స్నేహితులను సంతోషపెట్టుటకును, శత్రుల నేడిపించుటకే గదా యీ సంపదలన్నియును. మనలను మన సంపదలను గాంచి పాండవులును, ద్రావిడియుగూడ కుమిలి కుమిలి బాధ పడకమానరు. అట్లు వారేడ్చుచుండ వారి మోములొకనారి మనము చూడవలదా? ఇంతకంటె నీకుధన్యత యేమున్నది ? అందులకై మేమందఱము సాముపడెదము. ఏ మందువు ?” అనెను.

కద్దుని పలుకులు దుర్యోధనాదులకు కర్ణపేయములైనవి. వెంటనే రాజుతల పంకించుచు “మిత్రీమా! నాకును నిట్టి యభిలాష లేకవాలేదు. దానికి నీవివుడు దోపాదమిచ్చితివి. కాని తిండిగారంగీకరించుట యెట్లాముని నా సందేహము. పాండవుల యినికి నెప్పటికప్పుడతఁ డరయుచునేయున్నాఁడు, మనకోరిక వెలిబుచ్చినంత నీ యాతఁడనుమాన మందితఱును. మఱియు పాండవులు తపశ్శక్తి సంపన్నులసియు, పరాక్రమవంతులనియు మాతండ్రిగారికి గొప్పనమ్మిక. అది మటుండ నతనికడ గద్దెవైచి కొనియుండెడి యావిదురుఁడు సర్వదాపాండవుల గొప్పలుగోరంతలు కొండంతలుచేసి పలుకుచుండును. మనకోరిక యాతని చెవిసవడి నంతనే యాతఁడు మాతండ్రిగారి మనసు విరిచివేయ గలఁడు. కాని కార్యమునాను కూలమగు దారి చక్కగ మామ

య్యగారును మీరును ఆలోచింపుడు” అనెను.

రాజా! ఆలోచనకిదంత పెద్దరాచకార్యముగాదు. ద్వైత వనములో మన గోకదంబములున్నవిగదా! వానికి కూరమృగముల బాధ మిక్కుటముగ నున్నదని అచటి సున పాలేరులందఱిచేత మీతండ్రియెదుట గోలబెట్టింతము. దానితో నీ విదురుఁడును గిదురుఁడు నేమి చేయుగలరయ్యా! మీతండ్రి గోరక్షణకై తప్పకనీన్ను పొమ్మనితీటును. తోడనే చల్లగా మన యుబలాటము మనము నెఱవేర్చికొనవచ్చును. అని కర్ణుఁడనెను. శకుని దుశ్శాసను లీయుక్తి బాగున్నదని తలూపిరి. పిదప రెండు మూఁడు దినములు గడచిపోయినవి.

అనుకొన్న పద్ధతిగా పశులకాపరులు వచ్చి ముసలి రాజుకు నమస్కరించి “బాబయ్యా! దండములు” అని వంగివంగి సలాములుచేసి కర్ణశకునులు నేర్పినరీతిగా వారాడవలసిన మాటలన్నియు పెద్దరాజునకు విన్నవించిరి. ఆపలుకులువిని సమయమునకై వేచియున్న కర్ణుఁడును శకునియు నెదురుగావచ్చి ధృతరాష్ట్రునితో “దేవా! ఈపనులకాపరులిట్లు మొరలువెట్టుకొనుట కిది మూడవసారి. ఈ స్వల్పవిషయము మీ యొద్దకురప్పింపనేలయని లోగడ మేమే సద్దిచెప్పి పంపివేయుచు వచ్చితిమి. ఈ సారి వీరిమాటలు వినగా తప్పక వేటాడవలసిన యవసరము కానుపించుచున్నది. గొల్లలందఱును గొల్లుగొల్లు మనుచుండ నేన్నిసారులు మన మూరకుందుము. ఇందులకై మన చిరంజీవిని

పంపుడు. లేనినాఁడు గొల్లలకును గోవులకును గూడ నష్టము తప్పదనెను. అందులకు ముసల్గొరాజు “నాయనా? నీవు చెప్పినది నిజమే. పశుసంపదను రక్షింపవలసినదే. వాలుమెకములను వేటాడవలసినదే. ఈరెండును మనకు తప్పనిపనులే. కాని యచటనే పాండవులు నివసించుచున్నారు. వారుమహాశక్తిసామర్థ్యములు సంపాదించి నివురుగప్పిన నిప్పలవలె నున్నారు. అట్టి వారినిచూచి మీరు చులుకనచేయుదురు. మీకింకను కుఱ్ఱదనములుపోలేదు. మున్నుగూడ మీచేతవారు పలుబాములుపడి నారు. వారిమనసులకు మీరు నొప్పి కలిగించినప్పుడు మిమ్ము వారును నొప్పించుటకై యత్నింపవచ్చును. అట్టితఱి మీరొకరి నొకరు చూచుకొన్నచో నేవేని ప్రమాదములు వచ్చుటకవకాశమున్నది. కాన మీరట కేగుటకు నేనంగీకరింపను” అనెను.

ఆ మాటలాలకించి శకుని “ఓర్యా! మేము పాండవుల నెఱుంగమా వారు మమ్మెఱుగరా? వ్యర్థముగా మేము వారి నేల యవమానింతుము? వాగస్త్రశస్త్రవిదులై పౌరుషవంతులే యగుదురుగాక. మాదారిని మేము పోవునప్పుడు వారి పౌరుషములు మమ్మేమి చేయును? ఒకవేళ వారినవహేళన మొనర్తుమేమో యనుకొనుఁడు. ధర్మరాజున్నాడు గదా! అతఁడు తన ప్రతిని నతిక్రిమించునా? కలహము కలుగునంత వఱకాతఁడు రానిచ్చునా? ఇవన్నియు వ్యర్థమగుమాటలు. కలహోనిమాటలు నిజముచెప్పుచున్నాను. మీరునమ్ముఁడు. మేము వేటాడవలె

నని సరదాపడుచున్నాము. దానికీ గోరక్షణ వ్యాపారముసాయమైనది. మా ముచ్చటలు తీర తామనుజ్ఞానొసంగుదురేని మనయవసరము తీర్చికొని మరలివత్తుము” అనెను.

ఆమాటలకు కొంత తడవాలోచించి తలపంకించి ముసలి రాజు “అట్లైన మీరందఱును జాగరూకులై ప్రవర్తించికార్యము సరిదిద్దిరండు. అట నాలస్యముచేయరాదు. పాండవులున్న హద్దులు మీరుత్రొక్కవలదు. అచ్చట లేనిపోని చిలిపిచేష్టలు చేయవలదు చెప్పితినిగదా! మీరందఱును సురక్షితముగా మరలివచ్చువఱకు నా ప్రాణములు గూటబడవు. బహుభద్రమునుండి” అని పిసిని గొట్టుచేతినుండి ధనమువలె ఎట్టకేలకు తన యంగీకారము తెలిపెను. అదివిని దుర్యోధనాదు లుప్పొంగుచు తమపాచిక పడినదిగదా యనుకొని యీవార్త నగరమందెల్ల చాటించించిరి. పురజనులుగూడ ముచ్చటపడుచు మేమును వత్తుమనుచు ప్రయాణ సన్నాహములు చేయుచుండిరి.

అనుకొన్న రీతిగా దుర్యోధనాదులుగూడ విలువైన భూషణాంబరాదులు సమకూర్చుకొని యెవరికివారు వేర్వేరుగ నందమైన గుట్టములపైనను, నేనుగల మీదను పల్లకులలోను, రథములయందును పయనములు సాగింప సన్నద్ధులైరి. వారివారి రాణులును, భార్యలును, మొత్తైముల డోలీకులను, బంగర గూటిపల్లకీలను నెక్కి బయనమైరి. పౌరులు వారివారి స్థితుల ననుసరించి ప్రభువులొసగిన వాహనములను, బండ్లుమున్నగు

వాని నెక్కి సిద్ధపడియుండిరి. వందివైతాళికులు, విటవిదూషకులు
 వేలకొలంది దాసదాసీజనములు, వేశ్యలును, పెండ్లికై తఱలు
 పెండ్లి వారివలె మహాత్సాహముతో ననుగమించిరి. ఇట్లాయాత్ర
 రెండుకోశములమేర జనసమృద్ధముతో నిండి గోదావరీ ప్రవా
 హమువలె జరుగుచుండెను. అట్లు వైభవోపేతముగా వారు
 రేయుంబవళ్ళు ప్రయాణములు చేయుచు వేశపట్టులకు తగిన
 తావులందు విడియుచు నెన్నోపర్వతములు, విహారములు, నదులు
 దాటి తమ యాలమందలున్న ద్వైతవనము ప్రవేశించిరి.
 అందన్ని వనతులుగల యొక తావున వేలకొలది పటకుటీరములు
 సర్మించిగాని పెద్దసందడితో నుండిరి. మర్యోధనుడును తమ
 గోధనములనుగాంచి పసులకాములవలన మందలందలి విశేష
 ములు, గోజాతులు, పిపిన విశేషములు గ్రహించుచు, పాల
 పెఱుగులలో మునిగి తేలుచు, వెన్ని నేతులతో, జిన్నుభాలతో
 ముంచెత్తి వేయు గొల్లలకానుకలను గ్రహించుచు మిగులసంతస
 మందుచుండెను. అచలనామృతచతుష్టయముయొక్క ప్రవృత్తులు
 గడియగడియకు, గంటగంటకు దినదినమునకు నూతనత్వమును
 ప్రదర్శించుచుండెను. వారి విజ్ఞువిఙ్గు దనమునకుగాని, వారి
 కేరింతలకుగాని, వారి వేషభాషములకుగాని యొకహద్దుకానరా
 కుండెను. వారి రాజతీవులు, వారి నిరంకుశవర్తనముల నడ్డు
 వారు లేకుండిరి. అది చూడవలెనేగాని చెప్పవీలుపడనిది.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు కర్ణ దుష్కాశనులతోడను, అన్నిత

మగు సైన్యముతోడను గూడి దుర్యోధనుఁడు వేటలాడుటకు పూనుకొనెను. వారిసైన్యములు క్షణమాత్రమున నా యరణ్యమునల్ కల్లోల పఱచెను, ఆ యలజడికి కకావికలైపోవు మృగములను గొందఱు తమతమ యాయుధములపాలు చేయుచుండిరి. వారి ననుసరించుచు, పోత్రహించుచు, దుర్యోధనుఁడు గూడ కొంతవడి వేటలాడి క్రమముగా ద్వైతవనసరోవరమును జేరుకొనెను. ఆ సమీపముననే ధర్మరాజు మునిజనులతోగూడి వన్యహారముల నుపయోగించుచు సద్యస్కందమును జన్మము సేయుచుండెను. ఆసంగతి గ్రహించి దుర్బుద్ధియగు సుయోధనుఁడు కర్ణదుశ్శాసనులతో నాలోచించి యా సరోవరము చెంతనే తమకుఁ గ్రీడాగ్రహములు నిర్మింప పరిజనుల కాజ్ఞయిచ్చెను. రాజాజ్ఞకాగానే కొందఱు శిల్పులు, సేవకులును జేరి తగిన పరికరముల నాయుత్తరపఱచుచుండగా కొందఱు గంధర్వులుచూచి సమీపించి పనివారలతోనిట్లనిరి. “ఓయీ! యెవరి యాజ్ఞానుసార మీ తావు మీరుచేరితిరి? మీవరుసచూడ నిచట నెవ్వయో కట్టుటకుఁ బూనినట్లున్నది. దీని నెవరు చేయుమనిరి. ఈస్థానము చిత్రసేనుఁడను గంధర్వరాజుది. ఆయన విహరించుటకై యీ సరోవరము నిర్మింపబడినది. కాన మీరిట నిమిషమైన నిలవవీలులేదు. పొండు”.

ఆమాట లాపనివారు విని యావార్త దుర్యోధనునికిఁ దెలిపిరి. ఆతఁడు కొందఱు సైనికులను గంధర్వులకు తగినట్లు

బుద్ధిసెప్పి మనపనులు పూర్తి చేయుడని పంపెను. వారునుగంధర్వులను గాంచి “ఓయీ! ఏమి మీయాగడములు ? ఎవరిపై చేయుచున్నారు! ఈ ప్రదేశమెవ్వరిదని తలచుచున్నారు? మహాబలశాలియు, నూర్గురన్నదమ్ములు కలవాడును, తిరుగులేని శాసనము గలవాడు నగు మా దుర్యోధన చక్రవర్తి యిట కీడాగ్రహములు నిర్భంపుడని సెలవిచ్చియున్నారు. వారిప్రదేశమునకు కీడాగ్రము ప్రియకామినుల సహస్రముతో వచ్చి విడిదెలు తీర్చియున్నారు. మీరిటనున్నచో ప్రమాదముతప్పదు పొండు. ఇది రాజశాసనము” అనిగద్దించి పలికిరి.

వారి ప్రలాపములకు గంధర్వులు పరస్పరావలోకనమొనర్చుచు పకాలున నవ్వుచు “ఎవడా దుర్యోధనుడు ? ఏక్కడివాడా చక్రవర్తి ? ఎవరికి ప్రభువతడు? తన్నును, ఎదిరిని తెలియని యింత వివేచనకలవాడా యతడు ? గౌరవము దక్కించుకొని యిచ్చోటువిడిచి చల్లగ తనదారి తానుబట్టు నటులు చేయుడు. పాణిములపై నేమాత్ర మాశయున్నను నిట్టి దుందుడుకు పనులుచేయవలదని మామాటలుగా జెప్పుడు” అని నిష్ఠరముగఁ దెలిపిరి.

సైనికులును వారి యాకారవికారములుగాంచి కొంచెము వెనుదీసి తొందరపడి మనము తలపడనేల ? వీరు సామాన్యులుగాఁ దోచుటలేదు. ఇప్పుడు మనము వీరలకాదని త్రోసిపుచ్చి తిమా వ్యవహారమెట్లు అడ్డదిడ్డముగ దిరుగునోయని వెనుకకుఁ

దగ్గి వారిమాటలు యథాతథముగ కురువతి కె టిఁ గిం చి రి
దానికి దుర్వోధనుఁడు దురభిమానగ్గిన్నట్లే తమ్ములను దొర
లనుగాంచి “మీరందఱును మీమీ సైన్యముల గూర్చికొని
దుర్విసీతులగు గంధర్వుల పాఱఁదోలిరండు. వారల కింద్రాది
దేవతలు సాయపడవచ్చినను త్రమింపక జయించి సరోవరమా
కృమింపుడు” అని సెలవిచ్చెను. తోడనే చతురంగబలములతో
కురుయోధులు దిక్కులు పిక్కటిల్లునట్లు సింహనాదములు
చేయుచు సంద్రిమునుజేర పటువులెత్తు వగ్నకాలపు నదివలె
గంధర్వుల సమీపించి యుద్ధమొనర్ప మొదలిడిరి.

అంత నచటి గంధర్వులు మంతయు తొట్టుపడక
“ఓయీ! ఒక సంగతివినుండు. ఈ ప్రదేశము గంధర్వరాజగు
చిత్రసేనునిది. ఇక్కడికి మీ రేలవచ్చెదరు? మీకుమాతో నీ
యనవసర విరోధమేల? యుద్ధమనఁగా మాటలు సోగ్గుజేయుట
గాదు. విందుకుడుచుట కాదు. వ్యర్థముగా కొన్ని వేల ప్రాణ
ములు దీయుట జరుగును. కాన మీ పూనిక మానుకొండు”
అని పలుకుచుండ కౌరవయోధులు వారిని లెక్కసేయక వారిపై
సస్త్రశస్త్రములఁ గురియించిరి. గంధర్వులచు వారిధాకకు తాళ
లేకపోయి విషయమంతయు వారిప్రభువునకుఁ దెలిపిరి. అతఁడు
పట్టరాని కోపావేశముచే “లెండు, వెడలుఁడు, ఆలసిగచెదరేల?
“ఆలస్య మమృతంవిషం” అన్ననూక్తి వినరా? నెంటనేపోయి
అకౌరవులనో గివురవులనో రూపుమాపి రండు” అని పెక్కు

యోధులను వారిమీదికి కవియుఁ బురికొల్పెను.

రాజాజ్ఞ శిగసావహించివారు వెడలి కురుసైన్యములను దాకిరి. ఉభయపక్షములకును దీప్తిమైన సంగ్రామము జరిగెను. గంధర్వులు మహాబల పరాక్రమములుచూపి కౌరవసేనల నోడించుచుండఁగా దుశ్శాసనాది వీరుల్లెల్ల శౌలఁగి దుర్యోధనుని కడకేఁగి నిలువఁబడిరి. అప్పుడు మహారథి కర్ణుఁడొక్కఁడును స్థిరుఁడై నిలువఁబడి గంధర్వుల దేహములు తన శస్త్రపరంపరలచే తునిమిత్తాటాడుచుండెను. ముహూర్త కాలములో నాతఁడా గంధర్వసేనను పురుగైన మిగులకండ కావించి సింహనాదము చేయ నదేమి చిత్రమోగాని చీమలపుట్టలవలె చెలరేగుచు శతసహస్ర సంఖ్యలు గంధర్వులు నేలయూనిన వడువున గోచరించిరి. అచటి రణరంగమంతయు గంధర్వమయ మయ్యెను. తోడనే దుర్యోధనుఁడు తన దమ్ములనుగూడి కర్ణునకు సహాయ మొనర్ప రణమనకు దూకెను. తమవారు పరులు, అనుభేదము తెలియకుండ కొంతవడి తుమలయుద్ధము జగత్ప్రళయముగ జరిగెను. కొంతవడికి గంధర్వబలగము వేసవి మండుటండకు, మాడివడిన చీమలవలె చచ్చిపడిరి. మిగిలిన వారీసుంగతి చిత్ర సేననకు నివేదింప నాతఁడంతకుని భంగి బయలుదేరి కౌరవ సేనను తాఁకెను. ఆతనితో పాటుగ సపారమైన గంధర్వసేన కిరిగియుద్ధరంగ మునపొడనూపి కూటయుద్ధము మొదలుపెట్టెను. ము మ్ముదటగంధర్వులు దమమాయాబలమువలననాయు ప్రసా

రమునరికట్టిరి. పిదప నూర్యకాంతికానరాకుండ జీకట్లుపడఁజేసిరి. వెంటనే కౌరవయోధులెల్ల కడుపులుబ్బి పాణిములు పోవుటకు సిద్ధమై నేలఁగూలిరి. రథములు ఆగిపోయెను. హయములు కరులు నూపిగాడక పీనుగులవలె కూలెను. మఱికొందఱిని పట్టి గంధర్వులు చిదుకమోదిరి. అందుకొందఱు పరపరాక్రమము నహింసజాలక ధర్మరాజున్న నైపునకు పరువెత్తిరి. అప్పుడు రాధేయఁ డొక్కఁడును అజేయుఁడై కులపర్వతమువలె నిలువంబడి గంధర్వుల బాణములదెబ్బలకు నొచ్చియు నూపిరాడునాత దనుక వగరచెండాడుచునే యుండెను. దుశ్శాసన సౌబలుల దుర్యోధనాదులు నిలువజాలకయు పౌరుషమునకు నిలువంబడి కర్ణునికి వీలగు సాహాయ్యమొనర్చుచుంజిరి. కాని యనంతబల సమృద్ధులు, మాయావులు, లక్ష్మీపలక్షలై యున్న గంధర్వులచేత తన రథమును, గుఱ్ఱములను, ధనుస్సును గోలుపోయి కర్ణుడు రణరంగమువీడి పారిపోయెను.

దుర్యోధనాధులు మాల్యము విముఖతచెందక యదే వనిగ పోరాడుచుండ చిత్రసేనుఁడా గ్రహవరవశుఁడై దుర్యోధనుని కేళములంబట్టి నేలబడవైచిపెడకేలుగట్టి సింహనాదమొనరించెను. వెంటనే మిగిలిన గంధర్వులు తత్సదరులను, వారి పుత్రులను, మంతులను, బంధించివైచి డేరాలలో ప్రవేశించి వారి పనితాజనము నెల్ల బంధించి వశపఱుచుకొనిరి. ఈ భీభత్స కరమైన చర్యకాంచి మిగిలిన కౌరవ సైన్యములెల్ల ధర్మరాజుకడ

కేగి శరణువేడి యిల్లు ప్రార్థించిరి.

“ఓ పాండవోత్తమా ! రక్షింపుము రక్షింపుము. మీ తమ్ములగు కౌరవులెల్ల గంధర్వులచే పట్టుపడి పరాభవమందిరి. వారిని, వారి పుత్రులను, వారి భార్యలను, అనుజవర్గమును గూడ నాగంధర్వులు బంధించి యెత్తికొనిపోవుచున్నారు. దయా మయా! నీవుతప్ప యిటవారలకింక దిక్కులేదు. నిముషమాల స్సము చేసినచో వారు మనవారినేమి చేయుదురో?” అని దీనాతిదీనముగా మనవి చేసుకొనుచుండ నా మాటలకు భీమ సేనుడు పకపకనవ్వుచు దన యన్నగారి కిట్లనెను.

“అన్నా! కాగలపని గంధర్వులు తీర్చిరి. మనమందుపని మిక్కిలి తేలికచేసిపెట్టిరి. ఎట్టిహింసయులేక మనకు జయము సమకూరినది. వానికిదగిన ప్రాయశ్చిత్తమైనది. వానికర్మము వానిని కట్టిగుడిపినది. ఇన్ని దినములనుండి దుర్యోధనుడిట గద్దె వేసికొనియుండుట యెందులకని తాము తలచిరోగాని తప్పక మనల నవహేళన మొనర్చుటకే నుడి. వాని దుర్మయము వానినే గొట్టెనది బాగుగనే జరిగినది. తనతమ్ములతో, తనరాణి వాసముతో తన ప్రియమిత్రములతో, సుతులతో కలసి ఒకే సారి బంధితుడౌట నాకడుపున పాలుపోసినట్లున్నది. తామా పాపాత్ముని విషయమై దయచూపనవసరములేదు. తామూర కుండుడు. మేము సమాధానమిత్తుము” అని పలుకు కొపా లాపములు ధర్మమూర్తియగు యుధిష్ఠిరుడు విని “తమ్ముడా!

నీవట్లాడఁ దగునా? ఇది దెప్పటకు సమయముగాదు. మనసులు వికలమునా చూడదిక్కును మొక్కిచ్చెవమునులేక మన రక్షణ ముపేక్షించు మనవారికి మనమడ్లు పడవలదా మనలో వారిలో పెక్కు భేదాభిప్రాయము లుండుఁగాక. మన మందర మొకేవంశమున జనించితిమిగదా! ఈ చిల్లరకారణ మాలఁ బురస్కరించుకొని సహజస్నేహము వీడుట అవివేకుల లక్షణము. అన్నదమ్ములు తమలో దామెట్టులన్నను పరుల పరాభవించినపు డందఱును నేకీభవించుట లోకమర్గాద. లేనిచో ధనహానియు లోకనిందయుగూడ తప్పదు. తమ్ముడా! మనలోమనకు విరోధములు వుట్టినపుడు మనసైదువురము వారు నూగ్గురు పరులతో మనకు విరోధము వాట్లైనపుడు మనము నూటనైదుగురము. దుర్యోధనుఁ జెంత నీతిమాలినవాఁడు కానీ! తనప్రియభార్యలతో సుతులతోడ గూడ కట్ల పడినాఁడు. ఈ పరిస్థితి దుర్భరముకాదా? దీనిని మన ముపేక్షింపనగునా? నాయనా! శరణాగతుల రక్షించుట మన ప్రధాన ధర్మము కాదా? లెమ్ము నీన నీతమ్ములవెంట బెట్టుకొనిపోయి వారి చెఱలు విడిపింపుము” అనిపలుక భీమ ఁడు“అన్నా! ఏల నీకీవెట్టి? మొదటినుండియు నిట్టి వెట్టిలోపడియే యింతకుఁ దెచ్చుకొన్నాము. పుట్టినదిమొదలు వాడు మనలయెడచేసిన చర్యలమానుషములు. నీచాళినీచములు. అట్టివిషసర్పమును రక్షింపు మనుటకు నీకు నోరెట్లాడుచున్నది? చావనిమ్ము. ఏమైన మన

“కేల” అనెను.

“భీమసేనా! నీనన్నవి సత్యములుకావంగునా? కానిమ్ము. దీనావస్థలోన న్నవారిని చూచుచు నూరకుండరాదు. పాపమాతడు మనపైగంపెడఁసగొని తప్పక సాయపడుచురను నూహతో నుండును. ఇది మఁకొక పుణ్యకార్యమేగాక గొప్పకీర్తికి గూడ కారణము. ఈ మంచితగుణము దాటఁ బెట్టరాదు. నాకీయజ్ఞదీక్షలేనిచో నేనేరేయి యుండును. నిన్నంత నిర్బంధపెట్టనేల? మీరు వెంటనే వెడలి గంధర్వుల ననునయించి మన బంధుగులను విడిపింపుడు. అనునయము కార్యపాదకము కానినాడు వరాహమముఁజూపి నాకొరిక తీర్చుడు” అని యదేపనిగా ధర్మరాజు పట్టుపట్టఁగ నర్జునుఁడులేచి వారలచేత నేనును, భీమన్నయు పోయి తొలఁగింతుమని ధర్మజునకు మాటనిచ్చెను. దానితో నకు సహదేవులును సంసిద్ధులైరి. ఆనలువురును వీరోచితవేషములు దాల్చి ముందునడువ పాటివచ్చిన కౌరవసేనవారిని వెంటఁబడించుచుండ గంధమాదనము చేరిరి.

అచట కౌరవుల బంధించి కొంపోవుచున్న గంధర్వుల నెదిరింపఁజోయిరి. ఫల్గునుఁడుమాత్ర మన్నగారి సెలవు ప్రకారము “ఓయీ! మాతో విరోధమేల? మీరొసర్చుపనికి మాయన్న ధర్మరా జంగీకరింపలేడు. మా బంధుగులగు వీరినెల్ల విడుపుడు. రాజాధిరాజగు ధర్మరాజుశాసనమిది. వారి యానతి పాలింప మేమిటకు వచ్చితిమి. లేదా. మీప్రాణములు ఘాన

ములుగూడ దక్కవు” అని నెమ్మదిగాఁ జెప్పఁగా గంధర్వులు
 “ఏమీ! ధర్మరాజు శాసనమా! ఆతఁడెవఁడు? మమ్ము శాసించు
 వాఁడు ఇందుగ్గిడు. మా రాజశాసనము మేముచుసరింఁగెను.
 మిగిలినవారెంత వారైనను మాకొకలెక్కా?” అని నిర్లక్ష్య
 ముగఁ బలికిరి.

దాని కష్టనుఁడు మిగుల కోపించి ఐనచో కాచికొందు.
 అనుచు నారిసారింపగా పాండవులు మువ్వరును వారి యాయుధ
 ములగొని గంధర్వసేనను నలువ్రుతు నాలుగువైపుల నుండియు
 గూపుమాప మొదలిడిరి. తన బాణ పరంఁకచే నష్టనుఁడు కప్పి
 వేయుచుండెను. భీముఁడు తనచేతికి దొరకినవారి నెల్ల నల్లులను
 నలిపినల్లు నలిపివేయుచుండెను. కవలు ప్రళయకాల రుద్రుల
 వలె మొగ్గరము చొచ్చుకొని చెలిపివేయుచుండిరి. గంధమాదన
 మంతయు నెత్తురుమయమై పీనుగుకుప్పలై చూచువారికి భీతి
 కొలుపుచుండెను.

గంధర్వుల ధాకకు నిలువలేక, చెఱుపడిన దుర్యోధ
 నాదులను విజువక వారి నెత్తికొని యాకసమున కెగిరిపోవఁ
 యత్నించిరి. అది పసిపట్టి కిరిటి తన బాణజాలములచే దిక్కు
 లను నాకాశవీధిని దట్టముగ కప్పివైవ వలలోఁ జిక్కుకొన్న
 వులుంగులవలె గగనచరులు దాటిపోలేక యదృశ్యులై కల
 హింప వారినట్లునుఁడు శబ్దభేదులైన యస్త్రములచే బిట్టుమట్టి
 బాధించెను. అప్పుడు గంధర్వవతి చిత్రసేనుఁడు యుద్ధము విర

మించి నిజదేహముతో నర్జునుని సమీపించి తనవిషయ మెఱింగించెను. అంతనందలురు యుద్ధముమాని నిలువబడియుండ సవ్యసాచి గంధర్వపతితో “ఓయీ! కౌరవులతో నీకీ విరోధమేల ? సతీపుత్ర సహితముగ కౌరవపతిని విడుపుడు లేకున్న యుద్ధమునకు లెండు” అనెను.

చిత్రసేనుడును యుద్ధమువలన లాభములేదని తలంచి “అర్జునా! ఏమి నీకీవట్టుదల? మీరీ వనమంచుండిరనియు, మిమ్ము పరిహసింపవలెననియు నీ పాపాత్ముడు వచ్చియున్నాడు. ఇది నీతండ్రి యిందుగ్రిడువిని వీరిని బంధించి పట్టి తెండని మమ్ము వంపెను. మాకునీపై కోపములేదు. మావిధిమేము నిర్వర్తించుచుంటిమి. ఇచట నీయడ్డులేల?” అనెను. దానికర్జునుడు “ఆర్యా! నీవుచెప్పినది సత్యమే. ఈ దుర్యోధనుడు మా సహోదరుడు. ఈతని చెఱులు విడిపించి తెండని మాయన్నగారి యాజ్ఞ, దాని నెఱవేర్చుచో మాకు తలవంపులు. కాన నీవు నాకొఱకైనను నొక్కతూరి మా యన్నగారి యొద్దకు రాకతప్పదు. ఆవల నాతడేమని చెప్పిన నట్లే కానితము” అనెను.

అందుల కాతడు సమ్మతించి బంధతులగు కౌరవులతోడను భీమాదులతోడనుగూడి ధర్మరాజుకడకరిగెను. అంత నాయజాతశత్రుగ్రిడు చిత్రసేను నతిప్రియమున గారవించి పూజించి “ఘహాత్మా! ఇంతవఱకు తాము మావాండ్రికు ప్రాణాపాయము చేయకుండుటకు నేనుమిగుల సంతసించితి! మేలయ్యెను!

ఇది మనయుభయులకు శ్రేయము. మానాఁడెట్టి యపరాధముచేసి నను మా మొగముచూచియైన వీని విడువవలయును. ఇది తెలియక చేసిన పాపము. అట్టిదానిని మన్నించుట మనబోటివారలకు విధి” అనిప్రార్థించ నాతఁడు శాంతించి కొరవులవిడిచి పుచ్చ ననుజ్ఞనొసఁగి వెడలిపోయెను. గంధర్వులు బంధములు తొలగించి ధర్మజుని సెలవంది వారిదారిని వారుపోయిరి.

బంధమోచన మందిన కొరవులను వారి శాంతలును, తలలువంచికొని ధర్మజునెదుట నిలువఁబడి ఖిన్నులైయుండ దుర్యోధనునిగాంచి యాధర్మమూర్తి “దుర్యోధనా! ఎంత తెలివి మాంలినవని యొనర్చితివి? ఇట్టి విషము కృత్యములలోనికి నీక నెన్నఁడును దిగకుము. మానవుఁడూహ మాని ధర్మవిరుద్ధమైన కృత్యములాచరించి తనచేటు తానే తెచ్చుకొనును. నీచులతోడి స్నేహము మంచిమనసులను సైతిమఃమార్చి ప్రమాదములలోఁ బడవైచును. దీనినే “పరబుద్ధిర్విनाశాయ” అని పెద్దలందురు. దుర్జనునికి మఱియొక దుష్టుడు సాయమైనచో నగ్నికి వాయువు సాయమువలె పరిణమించి తుద కణఁగారుటయే తటస్థించును. రాజాధిరాజువై పదిమందిలో తిరుగునీపంటివాఁడే యిట్టియకృత్య మొనర్పవూనుకొన నీక సామాన్యజనుల విషయమేమగునో? మాచే విడిపింపఁబడినందులకు నీమనసులో బాధపడక హాయిగ నింటికిపోము” అనిబుద్ధిచెప్పిపంపివేసెను. దుర్యోధనుండును దీని ననుఁజ్చి చేయునది లేక యచ్చోటువిడిచి మహా విచారముతో

వెడలెను. ఆతని వెంబడినే తత్పత్ని జనము, మంతులు, సామంతులు, తిమ్మలు, మున్నగువారెల్ల మిగులసిగ్గుపడి వెడలిపోయిరి. ధర్మతనయుని ధార్మిక స్వభావమున కచటివారెల్ల బహువిధములఁ బ్రస్తుతించిరి. లోకోత్తరులగు మహాత్ముల చిత్తిముల నెవఁడు తెలియఁగలడు?

పిదప దుర్యోధనుఁడు మిగుల లజ్జపడి తలనెత్తికొనలేక తన ప్రేయసీజనులనైన పలుకరించలేక “అక్కటా ! తానొకటి దలచిన దైవమొక్కటి తలచెను. అన్నట్లు నాకు శృంగభంగమైనది. నిరపరాధులై, నట్టచివితోపడియున్న పాండవులకు బాధింపపూనుకొన్న నాకిట్టికిడు మూడకుండునా ? చాలు నీ పరాభవము నాజన్మమునకుఁ జాలును. ఇక నేను జీవించినను మరణించినను నొక్కటే” అని తలంచుచు లోలోన కుమిలి కుమిలి దుఃఖించుచు, తనబాధ నొరులెరుగకుండ గోపనము చేసికొనుచు, తన స్థానముచేరి డేరాలో నొంటరిగనుండెను. ఆతఁడెవ్వరితోడను పలుకాడకుండెను. సర్వదా తన తల్పమునే యంటిపెట్టుకొని కన్నులనీరు వెట్టుకొనుచు నేదేదో భావించుచు, నుండెను. ఎవ్వరితోడను మాటాడనొల్లకుండెను. ఎవ్వరికిని నాడేరాలోనికి ప్రవేశమే లేదు.

ఇట్లుండ మరునాఁడాతని యధారీతి చూచుటకై కర్ణుఁడు వచ్చి “మహారాజా! కుశలమా! కామరూపులగు నా గంధర్వుల యుద్ధమెంత ప్రమాదకర మయ్యెను? వారి పరాక్రమములు

మనుష్యాతీతములు. ఇట్టిసంగ్రామ మేచు కనివిని యెఱుంగను. ముఖాముఖి యుద్ధమొనర్చువారి నేమైన చేయగలముగాని యదృశ్యులై కవియు వారి నెవరేమి చేయుదురు ? చచ్చిన కొలంది లక్షోపలక్షలు తిరిగి పుట్టుచుండ వానినెవరు జయింప నోవుదురు ? అట్టవారిని నీవును నీతిమ్ములును పురుషకారము చూపి గెలిచితిరి. నీవును చూచుచుంటివిగదా! వారితోనే నన్ని పాల్లు పడితిరో? అతువంతులేని యా గంధర్వులనడుమ నే నొంటరినై వారిశస్త్రాస్త్రములచే మిగులనొచ్చితి. నిలువనోపక పోయెను. దానితో రణరంగమునుండి తొలగిపోయితిని. నీవు మిగుల నోపికపట్టి నిలిచి తుదిపక్షకుపోటి జయమునొందితివి. నీ కెప్పుడెట్టి సాయమవసరమగునో అని మాత్రము నాప్రాణము లైదును నీమీదనేయుండెను. ఇప్పుడు నిన్ను చూచిన వెనుక నాగుండెలు గూటపడినవి. నీవుచూపిన పరాక్రమము నేటి దనుక యీభూమిపై చూపినవారెవ్వరును లేరు” అని యూర కుండెను. ఆ పలుకులువిని రాజుతనలో “అయ్యో! ఇతఁడు జరిగినది తెలియక నేను నిజముగా జయమొందితినియే యనుకొని యిట్లు పలుకుచున్నాఁడు. ఈ దురదృష్టవంతున కట్టి గౌరవము చిక్కునా! ఇప్పుడీతని కేమిని ప్రత్యుత్తర మీయవలెను!” అను కొని లజ్జితుడై రాధేయున కిట్లనియెను.

“కర్ణా! జరిగిన సందర్భమెఱుంగక నీవిట్లు పలుకుట సహజమే. కాని నీవన్నంతటి యదృష్టము నామోమున పోయి

లేదు. వినుము. నీవు వెడలినవెనుక నా యనుజులును నేనును గంధర్వులచే మిగుల నొప్పింపబడి బంధింపబడితిమి. తోడనే నాతమ్ములను, భార్యలను, మిత్రులను జుట్టుముట్టి యెచ్చటి వారినచట గంధర్వులు పెడరైకలుకట్టి బంధితులజేసిరి. ధర్మ రాజు దయచే మేమండఱుము మోక్షమంది యిప్పటికిట్లు చావ లేక మిగిలియున్నామ”ని దుఃఖించెను.

ఆ మాటలకును, పూర్వాపరము లెఱుంగని తన పరా మర్శకును మిగుల లజ్జితుడై కర్ణుడాతనికి సమయోచితముగ “రాజా! జరిగినదానికై విచారమేల? ఏరాజు రాజ్యమున ప్రజలు హాయిగనుభింతురో యట్టి జనులారాజునకు బంబులవంటివారు. వారిక్షేమమునకు రాజేగదాకారణము! అట్టిప్రజలు రాజునకవ సరమగు తటి తోడ్పడవలెను. అదివారిక విూతధర్మము. ప్రకృతము పాండవులు నీ రాజ్యములొనున్న ప్రజలు. నీ యవసర మునువారు తీర్చుటలో నబ్బురములేదు. దీనికింత విచారింప బనిలేదు” అనిచెప్పి యాతని నుత్సాహపటిచి మరల పురాధి ముఖునిగ నొనర్చెను. కతివము విమూలమునతోఁ గౌరవుల్ల న్ననగరము చేరికొని యధారీతిగ మెలఁగుచుండిరి.

గురుధిక్కారము

పాండవు లింద్రప్రస్థపురమున సుఖముగ నివసించుచుండ నొకనాడు నారదమునీందుడు వారినిజూడవిచ్చేసెను. అప్పుడు ధర్మజుడతని సగౌరవముగ నాసనముపై కూర్చుండజేసి ఊరకరారు మహాత్ములు, వచ్చినపనిదెలిపి నన్ను ధన్యునిజేయుడనెను. అంత ముసీరాజా ! చతుర్భుజములవలె నీ తమ్ములు నిన్ను సేవించుచుండ, చల్లని పరిపాలనమొనర్చుచు ప్రజలను సర్వవిధముల నీ కనురెప్పలగప్పి కాపాడుచున్నావు. వారియును రాగమును జూటలుగొన్నావు. పాలకుల కింతకన్న కావలసిన దేమున్నది! అదే ప్రభువులకు మూలధనము. ప్రజాదరణమే రాజునకు కిరీటము. కాని నీవు లోకమును తృప్తిపఱచినట్లే నీ పితృలోకమును గూడ సంతృప్తిపఱుప వలసియున్నది. దానికై నీవు రాజనూయము నొనర్పవలయును. దానివలన నీ పితరులు శాశ్వతపుణ్య లోకములంది యింద్రునినిధి నివసించు నర్హులగుదురు. నీవంశమున నెందఱోరాజు లీకృతువును గావించి పితృ ఋణమునుదీర్చికొని ధన్యులైరి. మున్నొకసారి వైవస్వతలోకమున నున్న నీతిండి యిట్టిసీకోరిక వెలిబుచ్చి నిన్ను కృతుకరణమునకై ప్రోత్సహింపవలసినదిగా నన్ను గోరినాడు. దానిని నీకు దెలుపవచ్చితిని. ముందు నీతమ్ములును నీవును దిగ్విజయమొనర్చి ధనమును కూర్చికొనఁడు. ఆ ధనముచే నన్నవస్త్ర

నానములొనర్చి దేశమందలి యనాధులను, దీనులను చతుర్వర్ణములవారిని పోషింపుడు. ఇది నీకీర్తి నా చంద్రాతారకముగ నిలువగలుగును” అనిబోధించి వెడలిపోయెను.

ఇట్లు నారద ప్రబోధితుడై యుధిష్ఠిరుఁ డొక్కనాడు సుహృద్బాంధవ మంత్రీసమక్షమున “పూజ్యలారా ! పితృహితము చేయుటే సుతులకు ముఖ్యకర్తవ్యము. కొమరులుపుట్టి నందులకు ఫలము పితరులు వారివలన నొనరించుటయే. అట్టి పితృతారకమైన రాజసూయము చేయునంకల్పము నాకు గలిగినది. దీనివలన ఐహికాముష్మికసౌఖ్యములు కలవని నారదులు వచించిరి. ఇందులకు మీ యుద్దేశమేమి” నెను.

ఆ మాటలకు ధౌమ్యప్రభృతులిట్లనిరి. “రాజా! తప్పక చేయుము. దీనివలన ప్రజలకు సమస్త దోషములును తొలగును. దేశము సుఖిక్షమగును. ప్రకృతము సామంతరాజులెల్ల నీ ప్రతాపముచే జయింపబడిరి. వారెందఱి సంపదలు గ్రహించుట కిది మంచితరుణము. లోకమున నిర్ముఁగించిన రాజేఁడీ! అయిన నీ మహాకృతువు నిర్విఘ్నముగ నిర్వహించుటకు ఒక్కపుండరీకాక్షుడే సమర్థుఁడు. ఆతఁడు లీలామారుష విగ్రహుఁడు. ఇతరుల కిది యశకృతము” అని చెప్పిరి.

యుధిష్ఠిరుఁడును వెంటడినే వారల యుద్దేశానుసారముగా కొందఱుభృత్యులను రప్పించి “మీరు వెంటనే రథమెక్కి ద్వారకకుబోయి శ్రీకృష్ణభగవానుని తోడితెండు” అని వంపి

యాతఁడు వారిదగ్గమునకై యెదురు తెన్నులు చూచుచుండెను.

ఆసందేశమంది శీకృష్ణుఁడు పొడవులను చూడనలెనను కుతూహలములతో పయనమై యింభ్రావ్రస్థము చేరి కుంతికిని ధర్మరాజునకును వినయముతో నమస్కరించి, భీముని గౌఁగి లించికొని మిగిలినవారిని చల్లనివాఁచుచువులతో గౌరవించెను. ధర్మరాజును మహాపంథ పరవశుడై గురువులను బూజించినట్లు సింహాసనమున గూరుచుండబెట్టి యా లోకప్రభువును పూజించెను. సమస్తజీవరాసుల యోగక్షేమములను గనుగొనునట్టి యాతని యోగక్షేమముల నడిగెను, అఱిగి “ఓ పద్మనాభా ! నీవు లోకులచే ధ్యానింపఁదగినవాడవు. లోకమునందెల్లెడల నిండినవాడవు. నమ్రతగలవారలకు విధేయుడవు. సకలనయో పాయము లెఱిగినవాడవు. నీకుఁ దెలియునివేవియు లేవు. ఐనను నీకు దెలియదనుకొని మనవి చేయుచున్నాను. “నీవు పితృహితమునకై రాజసూయ మొనర్చుము”. అని నాతండ్రి నారదమహర్షి మాలముగ నన్ను నియమించెను. నాకట్టి సామర్థ్యమున్నదనియో, లేక నాయంపట్టి నెఱుఘుముననో యాయన సందేశ మంపియుండవచ్చును. నేను దాని నంగీకరించితిని. నా వర్గము వారందఱును దీనికి దొడ్పడనున్నారు. నీ సెలవునకై యపేక్షించియున్నాను. ఏమందువు స్వామీ!” అని చేతులు జోడించియుడుగగా కేశవుఁడు “బాగున్నది. చాల బాగున్నది. కావలసిన యంగబలము నీకున్నది. ప్రజల యనురాగమున్నది.

సకలనుగుణములనీయందున్నవి. తేజశ్శాలివి. నీవీక్రతువానర్ప
సమర్థుడవు. కాని నీకిప్పుడు కావలసినది యొకయర్థబలము. దాని
సమకూర్ప నీ తమ్ములను దిగ్విజయమునకై నియోగింపుము.
నీక్రతువు పూర్తియగును” అనియానతిచ్చి వెడలిపోయెను.

పిదప ధర్మజ్ఞానాజ్ఞానై యర్జునుడుత్తర దిగ్విజయము సేసి
సమస్తరాజులకును దన యన్నగారొనర్చు యాగవిషయమును
గూర్చి చాటుచు కప్పములుగను, బహుమాన పురస్కరముగను
నపార ధనరాసులను దెచ్చెను. భీమసేనుడును పూర్వదిగ్వి
జయమొనర్చియు, సహదేవుడు దక్షిణ దిగ్విజయ మొనర్చియు,
నకులుడు వశ్చిను దిగ్విజయముజేసియు నందందలి రాజులవలన
నపారమై యనంతమైన ధనకనకవస్తు వాహనములును, వజ్ర
నైడూర్న నీలగోమేధికాది పరాక్రమణిరాసులను కానికలుగా
దెచ్చి నవనిధులను మించు నిధిసంపదలను సమకూర్చి వానిని
ధర్మజ్ఞానకు సమర్పించిరి. ఆతఁడును ధర్మోపాజ్ఞతమైన యామహా
ధనము సత్పాత్రినాన మొనర్చుటకను, అనాధులను, దరిదురి
లను పోషించుటకును వినియోగించుటకై యాగమొనర్పజూచు
చుండ నాతని యాప్తమంత్రులు “ఓ కురువీర! నీ ధర్మపరిపాల
నమునందు ప్రజలెక్కి యీతిబాధలునులేనివారైరి. మీతమ్ముల
బలపరాక్రమములకు సమస్తరాజులును లొంగిపోయిరి. కావల
సిన యంగబలమును, అర్థబలమునుగూడ సమకూరినది. నీకోశ
ములు రజతసువర్ణ పరిపూర్ణములైనవి. నీ కోష్ఠాగారములు

ఘృతలవణ తైలతండుల ధాన్యాదికములైన వివిధ వస్తువులతో నిండియున్నవి. యజ్ఞముచేయింప మూర్తి మంత్రములైన వేదములవలె విప్రులు సిద్ధముగనుండి నీ యభ్యుదయమును గోరుచున్నారు. కాన నీవాలస్యముచేయక కృతువు మొదలిడుము” అని వేగించి పోతనహించిరి.

అట్లు మహర్షి చేతను, కృష్ణనిచేతను, ఆప్తమంత్రుల చేతను పోతనహింపబడి ధర్మజ్ఞుడొక శుభముహూర్తమున రాజనూయమొనర్ప నుపకృమించి సహదేవునిజూచి “ఓయీ! నీవు మన పురోహితులు ధౌమ్ములు చెప్పినరీతిగా యజ్ఞమునకు కావలసిన సమస్త సంబారములను సమకూర్చుము. జన్నము గాంచుటకై దేశదేశములనుండి వచ్చు రాజులకు దగిన వసతు లేర్పాటు చేయింపుము. నిఖిల మహీతలమందున్న బ్రాహ్మణులను శ్రుతియులను శుభలేఖలు వ్రాయించి యాహ్వానింపుము” అని యాజ్ఞాపించెను.

ఆతని సెలవునంది సహదేవుడు యథాశాస్త్రముగ యజ్ఞభూమిని శోధనమొనర్చి యేయేదిక్కుల నేయే కట్టడములుండవలెనో వేదికలెట్లు నిర్మింపవలెనో వానివాని ప్రమాణముల ననుసరించి యతిరక్షణీయముగ నిర్మింప శిల్పుల నియమించెను. అందుకావలసిన సంబారములను నింపివేసెను, అయింద్ర ప్రస్థము చుట్టుబట్టుల బహువిధములైన యగారములు, పటకుటీరములు, తోటలు, నూతులు, దిగుడుబావులు, మున్నగు

సమస్త సదుపాయములను నిర్మింపజేసెను. వట్టణమంతయు పండుగనాళ్ళలోవలె నానావిధాలంకారములచే కలకల లాడుచుండెను. శుభశోభనములందు వలె నాబాలగోపాలము వారి వారి దేహగేహముల ముస్తాబులలోముంచివేసికొనిరి. సామాన్య సంసారులు తమబిడ్డ పాఠలో కలుకుచు నింక కొన్ని నెలల వఱకు నింట వంటలులేవు” అనుకొనివంటయిండ్లకు తాళములు వేసికొనిరి. తోరణములు కట్టివారు, పెల్లులు వేయువారు, సరకులనటునిటు పరుగులపై మోయువారు, పందిళ్ళ నిర్మించు వారు, కంబముల పాతువారు, వీధులను శుభ్రమొనర్చువారు దుర్వాసనలులేకుండ అగరుపన్నీరుల చిమ్మువారు, నడతెఱిపి లేక, విసువువిరామములులేక, వేళపాళ లెఱుంగక, ఆకలి దప్పలు మానుకొని తదేకదీక్షతో నుండిరి.

శుభలేఖలందుటతోడనే వుత్తమిత్ర సమేతులై విరాట ద్రుపద శిశుపాలగాంధారరాజులును, భగదత్త శకసాల్య భూపతులును, కంఠిభోజ పాండ్యకవాసుదేవ వసుదేవ బలదేవ పద్మమ్నాదులును, భోజాంధకలును, మున్నగు రాజులెల్ల విచ్చేయుచుండిరి. వేదవేదాంగ పారగులైన బాపలును, సర్వ కర్మనిరతులైన వైశ్యశూద్రులును, స్త్రీ పురుష భేదములేక తండతండములుగ దిగుచుండిరి. ఇట్లు సముద్ర ముదిత వసుంధర యందలి సమస్త జనులును దర్శనోత్సుక్తులై రాగా వారివారి నిడిదెలలో నిలువసహదేవు హాజరించుచుండెను.

నకులుడును నన్నగారి సెలవంది భీష్మానులను దోడి తెచ్చుటకై గజపురమున కరిగెను. భీష్మాది బంధువర్గమంతయు నపారమైన ధనరామలు కానుకలుగా గొని కౌరవబలమును నెంటనిడి కొనివచ్చిరి. వారి నెల్ల నపార గౌరవాదరములతో పూజించి ధర్మజుడు వారలక్లిష్టులను “పూజ్యులారా! మీమీ యాదరములబట్టియూ, మీమీ సహాయసంపదల ననుసరించియు నీమహాక్రితువానర్చ పూరితిని. దీనిని మీరంటును పూనుకొని నిర్వహింపవలెను” అని వారలచే ననిపించికొని హిరణ్యము, వెండి, బంగారు, రత్నములు మున్నగువాని దానములొనర్చుటకు కృపాచాక్యలను. ఎవరికెట్టి లోటుపాటులు సంభవించుచున్నవో యరసి తెలుపుటకు భీష్మద్రోణులను, సమస్తవస్తువులను కావలసి వానినందిచ్చుటకు విదురుని, నానాదేశములనుండి వచ్చెడి రాజలోకమిచ్చు బహువిధములైన కానుకలుకైకొనుటకు దుర్యోధనుని, భక్త్యభోజ్యాది వినియోగములకు దుశ్శాసనుని నియోగించెను.

పిదప తాను యజ్ఞదీక్షితుడై బ్రాహ్మణులతో జాతివర్గముతోడను పరివృతుడై స్వస్తివాచనము మిన్నముట్టుచుండ, నపారమైన మంగళవశ్యముల గ్రహించి వేముమంది నువాసినలు తన్ననుసరించుచుండ, పాసలెల్ల పట్టరాని యాసం దమున తోపులాడుకొనుచు ననుగమింప, బహువిధ వాద్య కోలాహలము మిన్నముట్టుచుండ, ఆడెడివారవనితలతో, పాడెడి

గాయకలతో పొగడెడి వందివైతాళికులతో, కోలాహలమడంచు రాజభటులతో మహేంద్ర వైభవముగ యజ్ఞాయతమునకు వెడలెను.

ఆ వేయినీరాజనముల వెలుగులో సువర్ణచ్ఛాయను మించు నొడలిపనయు, ఆజానుబాహువులు, కనకరత్న కిరీటము ధగధగలాడు భుజకీర్తలు, రవ్వలు తాపిన సువర్ణకంకణములు, కిరణములజమ్ము రత్న కండలములు, పట్టుపీతాంబరములు రవ సెల్లాలు, రతనపు పావడలు తనధార్మికత్వము నూచించు కస్తూరితిలకము కలిగి ప్రశాంతలక్ష్మి తాండవించు మోముతో దన రాజలక్షణములుట్టిపడు నట్లారాజమార్గమున నడుగుదీసి యడుగువెట్టుచు చిటునవ్వు తనగులాబి బుగ్గలపై చిందులాడు ధర్మనందనుని గాంచుటకొక వేయికన్నులున్న చాలవేమో యనిపించెను.

వేదవినాదము, ఆశీర్వాదనాదము, బహువిధ వాద్యనాదము మూఁడునుకలసి యచటివారిని బధిరులనుగా జేసివైచెను. వేదమూర్తులైన పైల. జైమిన, ధౌమ్య, యాజ్ఞవల్క్య ద్వైపాయన, మైత్రావరుణాది మహర్షి శేఖరులు లగ్నముసమీపించుట తోడనే ధర్మజునిగూర్చుండఁబెట్టి యజ్ఞ శాంత్రీము సడిపించిరి. ఇట్లు నారదాది బ్రహ్మర్షులు సదస్యులుగా, భీష్మాదిరాజర్షులు సహాయులుగా, సమస్త క్రియలను సంపూర్ణము లగుచుండ, సంపూర్ణ దక్షిణలంది వైదికులానందమంద, జగన్నాథ రక్షి

తనై యాకృతు వతిరమణీయముగనొప్పెను. ఆ జన్మమున హోమమాలచే నగ్నియు, తద్భాగములందిదేవతలును, సంపూర్ణ దక్షిణలచే బాసలును, సమూచిత సత్కారములచే రాజవర్షులును వివిధాన్న దానములచే నానావర్ణములవారును, మిక్కిలి సంతృప్తిపడి యనుజులతోఁగూడిన ధర్మజుని మిగులబ్రస్తుతించిరి.

అట్లు నిర్విఘ్నముగా సమాప్తినందిన యామహాకృతువు గాంచి, కారవపితామహుఁడును, శంతనువుత్పాదకును, మహావృద్ధుడును. పశిశాంశచిహ్నుడునగు భీష్ముఁడు మిక్కిలి ధర్మబుద్ధి కలవాడై యమనందనని కిట్లనెను. “ఓధర్మరాజా! నీవు మహాకృతువును పూర్ణచేసి గన్వేషింపజేసితివి. కారవాన్యము తరించినది. దానికేదోడు నీవొక్కవనిగూడఁ జేయవలసియున్నది మనశ్చంద్రుఁడై, గురుప్రాయుఁడై, పరిపాలకుఁడై మహాత్ముఁడై సద్గుణగర్వితుఁడై, ఖ్యాతినందిన మహాత్మునెవ్వనినైన నీవెన్నియొక్కనికి “గురుపూజ”కావించవలెను. ఇదియు నీయాగమునకంగమైనది” అనెను. దాని కారణంబట్టి మహాత్ముఁడెవ్వఁడో యీ సంఘమున తామెయెన్ని సెలవిచ్చినచో తప్పక యాపనితీర్చెదను. కులవృద్ధులు, సమస్త మేటిగిన తమనిర్ణయమే నిర్ణయము. దాని ననుసరించి గోవుతో తేగవలెపోవుటే మాకుమేలు. సెలవిండు” అనెను.

అంత భీష్ముఁడు “ఈభూభాగమునెల్ల తన దివ్యతేజస్సుచే నిండించి వెలుగుకలుగు చేయు సూర్యభగవానుని వలెను, తన

యమృత కిరణములచే జగత్తు నానందపఱచుచున్న చంద్రుని వలెను, ప్రకాశించుచు, తనకాంతిచేపరులకు తేజమును, తృప్తియును చేయుచు, అనాదినిధనుడై, పుండరీకాక్షుడై అజ్ఞానాభుడై, యజ్ఞపురుషుడై, అఖిలలోకపూజ్యుడై, అచ్యుతుఁడుండగా అర్ఘ్యమందుటకీతరులెవ రస్థులగుదురు ?

ఈ మహాత్ముడు మున్ను వరహావతారమెన్ని హిరణ్యాక్షువధించి తన మునికోటలచే భూతలమును ఎత్తివట్టెను. నారసింహమూర్తియై హిరణ్యకశిపుని తన గోశ్వచే చీల్చిచెండాడి ప్రహ్లాదుని గాపాడెను. అదితి కశ్యపులకు వామనుడై పుట్టి తివికృముడై బలిని బంధించెను. భృగువంశమున పరశురాముడైపుట్టి కార్తవీర్యుడు మొదలుగాగల దుష్టులజంపి యిరువదియొక్క సారులు దిగ్విగంతములవఱకు దిరిగి రాచపురుగును లేకుండ రూపుమాపెను. రవికులమున దశరథుని పుత్రుడై రావణాది లోకకంటకుల జంపెను. నేడు సురగణపాక్షితుడై భూభారము తీర్చి యదువంశమున నీరూపమున జనించెను. తదాదిగా నాతఁడొనర్చిన యద్భుతములీ వెఱుంగనివి కావు. పూతనను అణచెను. శకటాసురు భంజించెను. మద్దుల నన్నూ లించెను ఖరవృషభాసురుల తెగటార్చెను గోవర్ధనగిరి నెత్తి గోపీగోప గోకులములఁ గాపాడెను. కేశిదానపునిపరిమార్చెను. కంసుని కడముట్టించెను. ఈతఁడు సాక్షాత్తుగ నాదినారాయణుడే! కాన నీవాతనినే పూజింపుము. ఇదియే నీ యజ్ఞఫలము”

అని యూరకండ్లను.

అంతధర్మజుడును కురువృద్ధుని ఆజ్ఞననుసరించి సహదేవుఁడందిచ్చిన పాద్యములచే వాసుదేవుని పాదము లుకడిగి పూజించి యధాశాస్త్రముగ స్వస్థమియగా దానిని గాంచి సహింపలేక శిశుపాలుఁడు దెప్పుచు, ధర్మరాజుతో “ఓయి మమాయకుడా! ధర్మరాజా! ఏకచ్ఛత్రాధిపతులు, అతిరథులు, మహారథులైనయిందఱు రాజన్యులుండఁగా, మహాత్ములును, పూజ్యులునైన యిందఱు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులుండఁగా, ఈ ముక్కాలి మనలి గాంగేయుని చుర్రోధవిని, వీనినా పూజించివి! ఈతఁడు కులమునకా వృక్షీకులమువాఁడు, చరిత్రకాపుట్టినది మొదలు హింసాకళంకితుఁడు. నైగా ఆటితీటిన గజదొంగ. వీని మిగిలిన చరితలు పదిమందిలో నోరెఱ్ఱి చెప్పవలసినవిగావు. ఇతఁడు పూజ్యుఁడుకాఁడు. అక్లివానికన్యమిచ్చి నీయవివేకము లోకమన కెఱిగించితివిసుమా! అదిగాక ధర్మతత్త్వము, ధర్మనూత్నతను తెలిసికొనట నీవంటివారికి సుకరముగాదు. ధర్మబాహ్యుడైననిన్నెట్లో యొప్పించి, బోధించి, యీజడునకుపూజచేయుమని దూరాలోచనలేని భీష్ముఁడు వట్టివెఱ్ఱివాఁడై నిన్ను నియోగించెను. వృద్ధులబుద్ధులిట్లేయిండునులే. అదియుగాక యాతనికే సైనముట్ల చెప్పదలచినచో కొంచెమోగొప్పోధనమియవలెను. అతని యభీప్తములేసైన నున్న తీర్చవలెను. మనకావుఁడనియే లోటుపాటులును వాటిల్లనీయక చూడవలెను, అంతేగాని

మహాత్ములైన యిందఱు రాజన్యమును పూజ్యులైన యిట్టి యగ్రవర్ణములవారు నుండియుండ సముద్రమువలెనున్న యీ సభలో, వేదవిహితమైన సంపూర్ణమైన విధానముతో అనర్హు నర్హునిగాజేసి యీ నల్లగొల్లని పూజించుటెంత తప్పుదేలి ము వైతివి! మఱియొకమాట. నీవీతని నయనుచే పెద్దముని పూజించితివా? కాదు. వానితండ్రి వసుదేవుడున్నాడు కాదా? లేక ఋత్విజుడని యాలోచించి గౌరవించితివా? కాదు. అట్టియుత్తముడు ద్వైపాయనుడుండెనే. కాక గురుశ్రేష్ఠుడని యర్చించితివా? ఆస్థానమలంకరింప వలసినవారు కృపద్రోణులుగాని యీతఁడుగాడు. భూనాథుడని పెద్దజేసితివా? అది పొసగనే పొసగదు. ఈభూమిపై నితవఱకు యాదవవంశజులు రాజులైనదిలేదు. పూజనీయులైన పురుషులలో కృష్ణుడెవడై యుండెను? పూజింపదగినవారి పూజింపక కుక్కను గోవునియెంచి తగుదు నమ్మా, అనిచెప్పిన భీష్ముని మాటవలన నీవు తేలికపడితివి.

ఓధర్మనందనా! నీవుపురుషులలో సంపూర్ణముగనన్నియు దెలిసినవాడవనియు, రాజులలో పూజ్యతముడవనియు నీ గుణములువ్రోవటించి మహాదరముతో నీ కృతపుచూడ నీరాజులెల్ల వచ్చియుండిరి. సంతసించిరి. కాని చివరకొనర్చిన యీ నిర్భాగ్యపువనివలన నిందఱును బాధపడుచున్నారు. ఇందఱకును నీవు తలలు కొట్టివేసితివన్నమాట. ఎంత యవజ్ఞచేసితివి? ఇదీనీకే మియుధర్మముగాదు.

పోసిమ్ము. నీవు తెలియక చేసితివి. ఆ గోవిందునకు మాత్రము బుద్ధియేదీ? ఇది నాకుగాదు. ఇందులకింకను నర్హులున్నారని చెప్పక వట్టి మొఱకువలె తానేల సిద్ధపడవలెను? నవుండునకి రంభను కట్టబెట్టినట్లు చెవిటికి మధురమంజుల గీతి వినిపించినట్లును, గుడ్డివానికి నాటిలేని సౌందర్యముగల రూపమును చూపించినట్లును నీవేగొల్లని పూజించితివి. పైవానివలన నెంత ప్రయోజనమో నీ పూజవలనగూడ నంతే ఫలము. వీరందఱును నవ్వగా నీ ధర్మరాజనామము నేతిబీరకాయ కావించుకొంటివి” అని వరుసపెట్టి యందఱును నిందించుచు తన పుత్రమిత్రులం గూడి యాసభనుండి దిగ్గనలేచిపోయెను. ధర్మరాజును నాతని వెంబడించివానిని ప్రియవచనములనే ననునయించుచు, “ఓయీ! ఏమది నీసంభాషణము! ఉత్తమములకును, ధీరులకును రాజులకును, గౌరవమందదలచిన వారికిని, ఇట్టి దారుణ సంభాషణము తగునా? ఇది విషముకన్నను అగ్నికన్నను క్రూరతరమైనది. మతియు, మైత్రిగాని, పగగాని, తెలివిగాని, కోపముగాని, ధర్మముగాని, పాపగతిగాని, వృద్ధిగాని, నీచత్వముగాని, పలుకుబడి ననుసరించియే సంభవించుచు కానతొందరపడి పరుషభాషణము లకు దిగరాదు. కాలుజారిన తీసిగొనవచ్చునుగాని మాటజాతి నచో వెనుకకు మఱలించుట వట్టిది. కొంచెమోషికపట్టి నా మనవి వినుడు “ఆదిపురుషుడైన బ్రహ్మదేవుడు ఈతని నాభీ కమలమునుండియే పుట్టినాడు. వేదాది వాఙ్మయములందు

సైతము వేనోళ్ళ కొనియాడఁబడినవాడు. త్రిలోకములవారిచే
 కొనియాడఁబడినవాడు. ఈవిషయము లెఱిగియే పితామహు
 డాతని పూజింపుమనెను. ఇది దోషమెట్లుగును ? ఓ శిశుపాలా!
 ఇందలి పరమార్థమాలోచింప గ శ్రీకృష్ణుని భీష్ముడెఱిగినట్టు
 నీవెఱుంగవు. ఆతఁడు నీకర్థమగు మహాత్ముఁడుకాఁడు. పెద్దల
 చరితముల్పుల కందనేర్చనే? మఱియు గురుఁడనియు, లోకోత్త
 రుఁడనియు, పరాత్పరుఁడనియు నీకంటె వృద్ధులైన రాజు
 లెల్ల నమ్మి యచ్యుతుపూజకు వారెల్లనభినందింప నీవొక్కడవు
 కాదనఁజెల్లునా?” అని యాశిశుపాలునిచే నంగీకరింపఁజేయ బహు
 విధముల యత్నించుచున్న ధర్మరాజునకు భీష్ముడు “ధర్మ
 నందనా! నీవాతని సంతగ ననునయింప నవసరము లేదు. ఈశిశు
 పాలుఁడు అవినీతిని పోషించువాఁడు. మిక్కిలి బాలుఁడు. ఇట్టి
 వాఁడెక్కడ? ధర్మమెఱుంగు లెక్కడ ? వైష్ణవత్వమర్థమగుట
 యెక్కడ? ఉట్టికెగుర లేనమ్మ స్వర్గమున కెగురబోయెనట.
 వీని మానసము రాగము, కోపము, దురభిమానములచే నిండి
 శ్లేష్మపూరితమైన బొందివలెనున్నది. వీడకారణముగ నంద
 టితోఁ గయ్యమునకు కాలు త్రవ్వచుండును. అపవాదము
 లాడుటయే వీని జిహ్వాచేయుపని. అల్పబుద్ధుల కంతకన్న సామ
 ర్థ్యమెఱుచునుండి వచ్చును. అని వారింబి “ఓయీ! శిశుపాలా!
 ఏపాటియు వినయములేక వారి కర్హ్యమిచ్చుట యయోగ్య
 మంటివి. నీవు పరమమూర్ఖుఁడవు సుమా! ఈ సమస్త రాజులును

నాతని దయామయమైన వీక్షణముననే మనగలుగుచున్నారు. ఆమహాత్మునకు లోంగనివారుగాని, ఆతని శరణందనివారుగాని వీరిలో నెవ్వరును లేరు, మోహంధులీతని తెలియలేరు. రాజులలో నధికుడై యమిత విక్రమముగలిగి సర్వాధికుడై యే యేలికయుండునో యాతడే పూజ్యుడు. ఈరెండు గారణముల చేతను నీకృష్ణుడే పూజార్హుడు. మాకేకాదు జగత్తున కేకైక సేవ్యుడాతడే. లక్షమంది వయోవృద్ధులుండనీ! గుణవృద్ధుడై ధర్మవృద్ధుడై జగ దేశశూరుడైయున్న నారాయణుని పూజింపు మంటిని. యిందేమి లోపము? మఱియొక మాట. లోకమునం దెవ్వరిని మనమర్పించినను, ఆతడొక్కడే తృప్తిపడును. ఈ మహాత్ముని పూజించినచో విశ్వమయుండెలచే త్రిలోకముల వారిని పూజించినట్లే యగుచున్నది. నాయనా! యోగీశ్వరు లాతని నర్థము చేసికొన్నట్లు నీకాతడు గోచరింపడు” అని బుద్ధిచెప్పె.

అట్టి యవసరమున తోకతోక్కిన తాచువలె లేచి సహదేవుడు అంతకునివలె విజృంభించి “ఓయీ! కృష్ణుడే పూజ్యుడని పెద్దలుచెప్పినారు. మేమంగీకరించితిమి. మాయన్న గారాతనికే యర్ఘ్యమిచ్చిరి!. ఇది కాదన్నచో దీటునది కాదు. “ఈ పని తప్ప” అని మూర్ఖత్వమున నెవ్వడైన నిందుపలుకుదు రేని వానితలపై నా యెడమకాలుంచెదను. మొనగాడున్న లెండు” అని యుటిమెను. సభాసదులందఱును నా పలుకులకు మిగుల

భయపడి కిక్కురుమనక యూరకుండిరి. సభలోనుండగనే సహ దేవునిపై పూలవాన కురిసెను. ఆకసముపై దేవతల సాధువాద ములు చెలరేగెను. సభ్యులెల్లరును విస్మయమందిరి.

అంత శిశుపాలుని సేనాధిపతి సునీధుడనువాడు మిగుల రోషించి పరుషముగప్రతాపించుచు తనపక్షమువారి నందఱను పూనగట్టుకొని తన పాలకునిసెలవంది యుద్ధ సన్నద్ధుడయ్యెను. ఒక క్షణమాత్రమున యదువృష్టి భోజనైస్యములు చెలరేగెను. సభయందలి వారందఱును కలగబాటిరి. అట్టి సమస్త క్షత్రియ క్షోభమునుగాంచి ధర్మరాజు భయమున తల్లడమం దుచు భీష్మునిగాంచి “ఓ పితామహా! ఈరాజులెల్ల ప్రళయ సమయమందలి సముద్రములవలె మహాక్షోభమంది తెగించి నడుములుబిగించి యుద్ధసన్నద్ధులైరి. దీనిమూలమున నా కృతు వునకు విఘ్నమురాకుండను, ప్రజలకెట్టిహానియు కలుగకుండను, బోధించి వీరినిప్పుడు శాంతపఱచుము”. అని దీనుడైప్రార్థింప నాతఁడును “ఓయీ! వెట్టివాఁడా! పిరికివానివలె హృదయదౌర్బల్యము నందెదవేల ? అజేయపరాక్రముడై యజ్ఞపురుషుడైన నారాయణుడు నీ కృతువును వేయికన్నుల కాపాడుచుండ దానికి విఘ్న మొనర్ప నేరికి దరమగును? ఆతఁడొకసారి యలిగి వీక్షించునంతనే యీ శిశుపాలుడును వాని ననుసరించువారును భస్మీపటలము కానోవుదురు. మదమాతంగముల కుంభములను పగిల్చిచీల్చి భక్షించుసింగముచు పదివేల కుక్కలురేగి మాత్ర

మేమి చేయగలవు ? విఘ్నముమాట నీ మనసునకైన రానీయవలదు. అన్నియుఁ జూచుచుండుము. ఆ పరమపురుషుఁడే దీనిని నవరించును” అని బిగ్గటగ బలికి యూరకున్న, శిశుపాలుఁడాగ్రహించి యీముదుసలి వెట్టివాఁడు, ఈగొల్లని పరమేశ్వరునిగా భావించి నుతించుచున్నాఁడు. వారలకేగాని ధర్మతత్త్వములు తెలియవట. ఇట్లు మెత్తమెత్తగ నీతఁడందఱిని నవమానించినాఁడు. వీనికితగినట్లు చెప్పవలెననుకొని “ఓయీ! ఈధర్మజుఁడు నిన్నాధారముగాఁ జేసికొని పడవవెనుక గట్టిన పడవవలె తన గౌరవము నెల్ల గంగపాలొనర్చు కొన్నాఁడు. ఈ వేషగాఁడైన శృష్టని మాకుచూపి పిల్లల భయపెట్టినట్లు బిభీషికలు చూపుచున్నావు. ఎంత మూర్ఖుడవోయీ ? ఈ రాజులెల్ల నీ కన్నులకు పిరికిపందలవలె దోచుచున్నారు కాబోలును. అర్థములేని పనులైదారైతి వానిని దైవతచర్యలుగా పలుకు నీనాలుక నూఱు పోయలుగా చీలినచో నప్పుడాలని నీవు పొగడగలుగుదువులే. నేనెన్ని విషయము లెఱుఁగుదును గదా ? ఆతఁడే విషయములోఁ గొప్పవాఁడో, ఆతఁడు పూజార్హుఁ డెట్లయ్యెనో దెల్పుము ? మహాపాతకములలో నొక్కఁడైన స్త్రీపథయు, గోపథయు నాతఁడొనర్చెను. ఇంకనీనో పరునికామించిన యంబయనుదాని నవహరించి తెచ్చితివి. అదియుఁగాక నీకునవత్యతా దోషముచే పతితుఁడవైతివి. మీ యిరువురఁ బంజారములింతలో నున్నవి. మీరు “బిజ్జలపుచ్చకాయవలె, అధర్మము లాచరించుచు పడు

భయపడి కిక్కురుమనక యూరకుండిరి. సభలోనుండగనే సహ దేవునిపై పూలవాస కురిసెను. ఆకసముపై దేవతల సాధువాద ములు చెలరేగెను. సభ్యులెల్లరును విస్మయమందిరి.

అంత శిశుపాలుని సేనాధిపతి సునీధుడనువాడు మిగుల రోషించి పరుషముగప్రతాపించుచు తనవక్షమువారి నందఱును పూనగట్టుకొని తన పాలకునిసెలవంది యుద్ధ సన్నద్ధుడయ్యెను. ఒక క్షణమాత్రమున యదువృష్టి భోజనైస్యములు చెలరేగెను. సభయందలి వారందఱును కలగబాటిరి. అట్టి సమస్త క్షత్రియ క్షోభమునుగాంచి ధర్మరాజు భయమున తల్లడమందుచు భీష్మునిగాంచి “ఓ పితామహా! ఈరాజులెల్ల ప్రళయ సమయమందలి సముద్రములవలె మహాక్షోభమంది తెగించి నడుములుబిగించి యుద్ధసన్నద్ధులైరి. దీనిమూలమున నా కృతు వ్రుకు విఘ్నమురాకుండను, ప్రజలకెట్టిహానియు కలుగకుండను, బోధించి వీరినిప్పుడు శాంతపఱచుము”. అని దీనుడైప్రార్థింప నాతఁడును “ఓయీ! వెట్టివాఁడా! పిరికివానివలె హృదయదౌర్బల్యము నందెదవేల ? అజేయపరాక్రముడై యజ్ఞపురుషుడైన నారాయణుడు నీ కృతువును వేయికన్నుల కాపాడుచుండ దానికి విఘ్న మొనర్ప నేరికి దరమగును? ఆతఁడొకసారి యలిగి పీక్షించునంతనే యీ శిశుపాలుఁడును వాని ననుసరించువారును భస్మీపటలము కానోవుదురు. మదమాతంగముల కుంభములను పగిల్చిచీల్చి భక్షించుసింగమును పదివేల కుక్కలురేగి మాత్ర

మేమి చేయగలవు ? విఘ్నముమాట నీ మనసునకైన రాసీయవలదు. అన్నియుఁ జూచుచుండుము. ఆ పరమపురుషుఁడే దీనిని నవరించును” అనిబిగ్గటగ బలికే యూరకున్న, శిశుపాలుఁడాగ్రహించి యీముదుసలి వెట్టివాఁడు, ఈగొల్లని పరమేశ్వరునిగా భావించి నుతించుచున్నాఁడు. వారలకేగాని ధర్మతత్త్వములు తెలియవట. ఇట్లు మెత్తమెత్తగ నీతఁడందఱిని నవమానించి నాఁడు. వీనికితగినట్లు చెప్పవలెననుకొని “ఓయీ! ఈధర్మజుఁడు నిన్నాధారముగాఁ జేసికొని పడవవెనుక గట్టిన పడవవలె తన గౌరవమునెల్ల గంగపాలొనర్చు కొన్నాఁడు. ఈ వేషగాఁడైన కృష్ణుని మాకుచూపి పిల్లల భయపెట్టినట్లు బిభీషికలు చూపుచున్నావు. ఎంత మూర్ఖుడవోయీ ? ఈరాజులెల్ల నీ కన్నులకు పిరికిపందలవలె దోచుచున్నారు కాబోలును. అర్థములేని పనులైదారెత్తి వానిని దైవతచర్యలుగా పలుకు నీనాలుక. నూఱు పాయలుగా చీలినచో నప్పుడాతని నీవు పొగడగలుగుదువులే. నేనన్నివిషయము లెఱుఁగుదును గదా? ఆతఁడే విషయములో గొప్పవాఁడో, ఆతఁడు పూజార్హుఁ డెట్లయ్యెనో దెల్పుము ? మహాపాతకములలో నొక్కఁడైన స్త్రీసభయు, గోవధయు నాతఁడొనర్చెను. ఇంకనీవో పరునికామించిన యంబయ్యనుదాని నవహరించి తెచ్చితివి. అదియుఁగాక నీవనవత్యతా దోషముచే పతితుఁడవైతివి. మీ యిరువుర బండ్లరములింతలో నున్నవి. మీరు “ఒజ్జలపుచ్చకాయవలె, అధర్మము లాచరించుచు వరు

లకు ధర్మశిక్షచేయు తులువలు. ఇంక మీశ్వష్ణుని పౌరుషమును గూర్చి యొక్కమాట పలికెద. సమస్తక్షత్రియులను గడగడ లాడించిన జరాసంధుని ముందునిలువలేక 'భయాతిరేకముచే వదిసారులు పరువులెత్తిన మొనగాడితఁడు కాఁడా? బట్టుపొగడి నట్టుగ నాతని నెత్తిచెప్పెదవేల. నీకంతయునునుపోనిచో మహా వీరులైన కర్ణశల్యాదుల కొనియాడరాదా? పరులను పొగడుటయు తెగడుటయు, తన్నుదాఁ బొగడుకొనుటయు, నిందించు కొనుటయు నివి పూజ్యులు చేయవలసినట్టి కృత్యములుకావు" అని యాక్షేపించెను.

దానికి మదనాఁగ మలిగినట్లు కనలి భీముఁడు రాదా? కారుడై వండ్లుపటవట కొఱుకుచు, మీసలు మెలిదిల్పిచ్చుచు గదను సవరించుకొనుచు కనుబొమలు ముడుతలువడ, కను గుడ్లనుండి నిప్పుకలురాల సమస్త రాజులగుండెలు తల్లడమంద శిశుపాలునిమీఁది కుఱుక సిద్ధపడఁగా నాతనివారించి భీష్ముఁ డిట్లనెను.

“నాయనా! ఆగుము. నా చెప్పబోవునది కొంచెమువిని నీవుచేయబోవునది పిదపచేయుము. ఈశిశుపాలుఁడు పూర్వము చేదివంశమున దమఘోషుఁడు సాత్వతియనువారలకు నాలుగు బుజములు నొసటనొక మూడవకన్నుతోపుట్టి గాడిద యెలుంగుతో నేడ్చుచుండజూచి తల్లిదండ్రులు భయపడి వీడేటిపాపడని బెదురుచుండ గా నశరీరవాణి“వీనినెవ్వరును చంపనేరరు. ఎవ్వరు

వీనినెత్తుకొన్న చో హెచ్చుగానున్న రెండుచేతులును, మూడవ కన్నును నూసిపోవునో వారిచేతిలో నాతఁడు మరణించును. అట్టివాఁడె వీనికంతకుఁడు” అనివచింప వారును మిగుల నాశ్చర్య మంది చూడవచ్చువారికెల్ల, వీనినెత్తికొనిచ్చుచుండిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు బలరామకృష్ణులు, మేనత్తయగు సాత్వతిని, వికృత రూపుడగుకొమరుని జూడవలెనని యాదేశమేగఁగా నామె బల రామునినెత్తుకొమ్మని బిడ్డనందిచ్చెను. తరువాత శ్రీకృష్ణుఁడెత్తు కొనఁగా నందఱు చూచుచుండ నాతనిహెచ్చుగానున్న చేతు లును, కన్నునునణిగిపోయెను. దానినికనిపెట్టి సాత్వతి కృష్ణా ! నీమఱిదిని చూచితివిగదా. వానికై యొకకానుక నిన్నుకోరె దను. నీవుదాని ననుగ్రహింపుమని కోరెను. అల్లెయని కృష్ణుఁ డనుగ్రహింప “నాకుమారుఁడు దుష్టస్వభావము కలవాఁడై నీ కనిష్ఠుఁడై యేమేని కానిపను లొనర్చినచో నూఱుతప్పలు నీవు మన్నింపవలెను. ఇదియే నీవు వీనికొసంగు కానుకయని కోరెను. కృష్ణుఁడును దాని ననుగ్రహించెను. కాన నా నూఱుతప్పలు నిండువఱకును వీడన్యలచేచంపబడడు. ఆ హద్దుదాటుటతోడనే కృష్ణునిచే చంపబడును.

ఈ నెపముండుటబట్టి వీఁడెన్ని “యవాకులు చవాకులు” ప్రేరినను మన్నించితినిగాని మఱియొక్కఁడైనచో నీపాటికే నా యస్త్రములకు బలిపెట్టి యుండనటోయి?” అని చెప్పుచుండ భీష్మభీములనతిక్రమించి శిశుపాలుఁడు జనార్దునికెదురై “ఓయీ!

లకు ధర్మశిక్ష చేయు తులువలు. ఇంక మీకృష్ణుని పౌరుషమును గూర్చి యొక్కమాట పలికెద. సమస్తక్షత్రియులను గడగడలాడించిన జరాసంధుని ముందునిలువలేక భయాతిరేకముచే పదిసారులు పరువులెత్తిన మొనగాడితడు కాడా? బట్టుపొగడినట్టుగ నాతని నెత్తిచెప్పెదవేల. నీకంతయుబునుపోనిచో మహావీరులైన కర్ణశల్యాదుల కొనియాడరాదా? పరులను సొగడుటయు తెగడుటయు, తన్నుదా బొగడుకొనుటయు, నిందించుకొనటయు నివి పూజ్యులు చేయవలసినట్టి కృత్యములుకావు” అని యాక్షేపించెను.

దానికి మదనాంగ మలిగినట్లు కనలి భీముడు రాద్రాకారుడై పండ్లుపటపట కొఱుకుచు, మీసలు మెలిదిల్పచు గదను సవరించుకొనుచు కనుబొమలు ముడుతలువడ, కనుగుడ్లనుండి నిప్పుకలురాల సమస్త రాజులగుండెలు తల్లడమంద శిశుపాలునిమీఁది కుఱుక సిద్ధపడఁగా నాతనివారించి భీష్ముడిట్లనెను.

“నాయనా! ఆగుము. నా చెప్పబోవునది కొంచెమువిని నీవుచేయబోవునది పదపచేయుము. ఈశిశుపాలుడు పూర్వము చేదివంశమున దమఘోషుడు సాత్వతియనువారలకు నాలుగు బుజములు నొసటనొక మూడవకన్నుతోపుట్టి గాడిద యెలుంగుతో నేడ్చుచుండజూచి తల్లిదండ్రులు భయపడి వీడేటిపాపడని బెదురుచుండ గా నశరీరవాణి“వీని నెవ్వరును చంపనేరరు. ఎవ్వరు

వీనినెత్తుకొన్నచో హెచ్చుగానున్న రెండుచేతులును, మూడవ కన్నును నూడిపోవునో వారిచేతిలో నాతఁడు మరణించును. అట్టివాఁడె వీనికంతకుఁడు” అనివచింప వారును మిగుల నాశ్చర్యమంది చూడవచ్చువారికెల్ల వీనినెత్తికొననిచ్చుచుండిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు బలరామకృష్ణులు, మేనత్తయ్యగు సాత్వతిని, వికృతరూపుడగుకొమరుని జూడవలెనని యాదేశమేగఁగా నామె బలరామునినెత్తుకొమ్మని బిడ్డనందిచ్చెను. తరువాత శ్రీకృష్ణుఁడెత్తుకొనఁగా నందఱు చూచుచుండ నాతనిహెచ్చుగానున్న చేతులును, కన్నునునణిగిపోయెను. దానినికనిపెట్టి సాత్వతి కృష్ణా! నీమఱిదిని చూచితివిగదా. వానికై యొకకానుక నిన్నుకోరెదను. నీవుదాని ననుగ్రహింపుమని కోరెను. అట్లెయిని కృష్ణుఁడనుగ్రహింప “నాకుమారుఁడు దుష్టస్వభావము కలవాఁడై నీ కనిష్ఠుఁడై యేమేని కానిపను లొనర్చినచో నూఱుతప్పులు నీవు మన్నింపవలెను. ఇదియే నీవు వీనికొసంగు కానుకయని కోరెను. కృష్ణుఁడును దాని ననుగ్రహించెను. కాన నా నూఱుతప్పులు నిండువఱకును వీడన్యలచేచంపబడెడు. ఆ హద్దుదాటుటతోడనే కృష్ణునిచే చంపబడును.

ఈ నెపముండుటబట్టి వీఁడెన్ని “యవాకులు చవాకులు” పేరైనను మన్నించితినిగాని మఱియొకఁడైనచో నీపాటికే నాయుత్తములకు బలిపెట్టి యుండనటోయీ?” అని చెప్పుచుండ భీష్మభీములనతిక్రిమించి శిశుపాలుఁడు జనార్దునికెదురై “ఓయీ!

అవమానింపదగిన నిన్ను నిండుసభలో శౌరవింపబూనిన ధర్మ రాజును, అట్లు ప్రోత్సహించిన యా ముసలివగ్గును, నీవును గూడి నేడు మగతనమున్నచో యుద్ధమునకు సిద్ధపడుడు” అని గర్వించివలుకగా అప్పుడు కృష్ణుడు సమస్తరాజులును, విన నట్లుగా, “ఓ రాజన్యలారా! ఇంతదనుగ నీతని పలుకులు వింటిరిగదా! ఇంక వీనిపాపము బగిద్దలెనది. ప్రాక్ష్యోతిషమున భగదత్తు నణఁప మేముపోయినపుడు అన్యాయముగా వీడు ద్వారకకు నిప్పుపెట్టి బాలవృద్ధజనములకు భయముకొలిపినాడు. రైవతకమున దమతమ పత్నీజనముతో కీడ్డలు సలుపుచున్న భోజరాజన్యులను తెగటార్చెను. వసుదేవుఁ డొనర్చు నశ్వమే ధమునందలి హయమును హరించి యజ్ఞ విఘ్నమాచరించెను. వీడతి పావుఁడై బభ్రుభార్యను తనభార్యగాఁ జేసికొనెను. మఱియు నీతఁడొనర్చిన వాచాదోషము లెన్నియో గలవు. మాయత్త సాత్వతి నన్ను ప్రాగ్ధించుటచేత యీతులువచ్చేసిన శతావరాధములను నేను మన్నింపవలసి వచ్చెను. ఇప్పుడు మీరందఱు చూచుచుండ వీడు నాపై నకారణముగ కత్తిగట్టి యున్నాడు” అని పలికెను.

దానికి శిశుపాలుఁడు “ఓయీ! నీప్రేమతో కాని నీకోప ముతోగాని నాకేమి పనియున్నది? ఒక్కటేమాట. నన్ను నీవు మన్నించుటో నిన్ను నేను క్షమించుటో ఈ నిముషములోఁ జేలి పోవలెను” అని యాతఁడు యుద్ధమునకుదిగగా మహాకోపమంది

కృష్ణుడొకసారి చక్రమునైపు చూచెను. తోడనే యది దైవిక మైన శక్తి ప్రోత్సహించ భూనభివృద్ధియంతరము తన మోతనే నిండించుచు, రాజచక్రమెల్ల భయకంపితము కాగా రివ్వున వచ్చి యాసభలో శిశుపాలు శిరమునూడ్చిపోయెను. వెంటనే రక్త ప్రవాహములు సుభాస్థానమును దడిపివైచెను. చూపఱు లెల్ల హాహావములు చేసిరి. పిదప వాని దేహమునుండి యొక దివ్యమైన కాంతి యుచ్చోలును వెలిగించుచు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని దేహమును బ్రవేశించెను. ఇది యేమిది యేమని యచటి యాబులగోపాలము విస్మయపడిరి. జయజయ వినాదములతో కృష్ణుని వారెల్ల పొగడిరి.

తరువాత వైకుంఠమును శిశుపాలుని దహనసంస్కారము కావించ వానికుమారుని కావతియిడి పిదప వానిని చేది రాజ్యమున నభిషిక్తునొనర్చెను.

ఇట్లు నిర్విఘ్నముగాను, సుఖారంభముగను నా మహా క్రితువు జగన్నాథునిచే రక్షింపబడి పరిపూర్తిచెందఁగా ధర్మతన యునిగాంచి కృష్ణాదులు సంతసించిరి. దుర్యోధనాదులు మిథుల ననూయవడిరి. సమస్త రాజులును ధర్మతపయుని దర్శించి మీ యజ్ఞముగావించియు మీ సత్కారములందము మేమందఱము కృతార్థులమైతిమి. ఇతఁ మామా దేశములకు బోయెదము సెల వొసంగుడని చెప్పిన వీడ్కొని వెడలిపోయిరి. మిగిలిన రాజు బంధువుల నెల్ల నూతన వస్త్రాలధికార శుభాశ్రములచే భజన

అవమానింపఁగిన నెన్ను నిండునభలో గౌరవింపబూనిన భర్త
రాజును, అట్లు ప్రోత్సహించిన యాచునులెవ్వఁడు “నీవును
గూడి నేడు మగతనమున్నచో యుద్ధమునకు సిద్ధపఁడుడు”
అని శర్వించిపలుకగా అప్పుడు కృష్ణుడు శమస్తరాజులను విను
నట్లుగా, “ఓ రాజన్యలారా! ఇంతదనుక నీతని పలుకులు
వింటిరిగదా! ఇంక వీనిపాపము బ్రీడలైనది. ప్రాక్ష్యోజ్ఞమున
భగదత్తు నణఁప మేముపోయినపుడు అన్యాయముగావీఁడు
ద్వారకకు నిప్పుపెట్టి బాలవృద్ధజనములకు భయముకొలిపినాడు
రైవతకమున దనుతను పత్నీజనముతో కీడ్లు సలుపుచున్న
భోజరాజన్యలను తెగటార్చెను. వసుదేవుఁడొనర్చు శత్రుమే
ధమునందలి హయమును హరించి యుజ్జ విఘ్నమునొంచెను.
వీడతి పాపుఁడై బభ్రుభార్యను తశభార్యగాఁ జేసికొనెను.
మఱియు నీతఁడొనర్చిన వాచాదోషము తెల్పియోగవపు.
మాయత్త సాత్వతి నన్ను ప్రార్థించుటచేత యీతఁడువచ్చెనని
శతాపరాధములను నేను మన్నింపవలసి వచ్చెను. ఇప్పుడు
మీరందఱు చూచుచుండ వీడు న్నాపై నకారముగ, కత్తిగట్టి
యున్నాడు” అని పలికెను.

దానికి శిశుపాలుఁడు “ఓయీ! నీవేమిటో కాని నీకోప
ముతోగాని నాకేమి పనియున్నది? ఒక్కటేమాట. నన్ను నీవు
మన్నించుటో నిన్ను నేను క్షమించుటో ఈ నిమగ్నములలో శ్రేలి
పోవులెను” అని యాతఁడు యుద్ధమునకుదిగగా మహాకోపమున

కృష్ణుడొకసారి చక్రమునైపు చూచెను. తోడనే యది దైవికమైన శక్తి ప్రోత్సహింప భూనభస్సులయంతరము తనమోతచేసిందించుచు, రాజచక్రమెల్ల భయకంపితము కాగా రివ్వనవచ్చి యానభలో శిశుపాలు శిరమునూడ్చిపోయెను. వెంటనే రక్త ప్రవాహములు సభాస్థానమును దడిపివైచెను. చూపఱులెల్ల హాహావములు చేసిరి. పిదప వానిదేహమునుండి యొక దివ్యమైన కాంతి యచ్చోలును వెలిగించుచు శ్రీకృష్ణవరమాత్ముని దేహమును బ్రవేశించెను. ఇదియేమిది యేమని యచటి యాబాలగోపాలము విస్మయపడిరి. జయజయ నినాదములతో కృష్ణుని వారెల్ల పొగడిరి.

తరువాత వైకంఠుడును శిశుపాలుని దహనసంస్కారము కావించ వానికుమారుని కానతియిడి పిదప వానిని చేదిరాజ్యమున నభిషిక్తునొనర్చెను.

ఇట్లు నిర్విఘ్నముగాను, సుఖారంభముగను నా మహాకృతువు జగన్నాథునిచే రక్షింపబడి పరిపూర్తిచెందఁగా ధర్మతనయునిగాంచి కృష్ణాదులు సంతసించిరి. దుర్యోధనాదులు మిగుల ననూయపడిరి. సమస్తరాజులును ధర్మతనయుని దర్శించి మీ యజ్ఞముగావించియు మీ సత్కారములందియు మేనుండఱము కృతార్థులమైతిమి. ఇక మామాదేశములకు బోయెదము సెలవొసంగుఁడని చెప్పిన వీడ్కొని వెడలిపోయిరి. మిగిలిన రాజబంధువులనెల్ల నూతన వస్త్రాలంకార సమ్మానములచే భూహ

కరించి పాండవులుపంపి వేసిరి. బ్రాహ్మణులును నవరమిత సంఖా
వనలంది ధర్మరాజును బహువిధాశీర్వాదములచే తృప్తినందించి
వారివారిస్థానముల కరిగిరి. నారాయణుడును పాండునందనుల
నందఱును క్రమముగ వీడ్కొని ద్వారవతికిపోవ సమకట్టి ధర్మ
రాజుతో “సమస్తప్రాణులును మేఘమును, పక్షులెల్ల ఫల
వృక్షములను, దేవతలిందుని నాశ్రయించి బ్రదుకునట్లు బంధు
వులెల్ల నిన్ను పజీవింప నుపశ్రీష్టింపఁడవై యుండుము. మఱియు
నేవిధమైన చిరాకు పరాకులును లేకుండ ప్రజలను పోషి
చుండుము. నేనిక వెడలెదను” అని యనెను.

అంత ధర్మరాజు “స్వామీ! నీకరుణావిశేషముచే నీమహా
ధ్వరము రమణీయమై నిర్విఘ్నమై, సంపూర్తినందెను. లోక
ములో నేను సమస్తరాజులలో కీర్తినంది ప్రాధాన్యము వహిం
చితిని. నాకులమును పవిత్రమై ధన్యమైనది. ఇదంతయు నీ చలు
వయేగదా! కృష్ణా! ఆపద్బాంధవా! నీవు ద్వారవతీయందున్నను
మమ్మొక కంట్రాంచుచుండవలెను. నీవు దూరమందున్నను
మాకెల్ల వేళల సమీపస్థుడవే నుమా! నిన్ను విడిచియుండుటకు
మిగుల బెంగగానున్నది. నీవిచటనే యుండిపోవరాదా ? యని
యుత్కంఠాభరమున కన్నులు చెమ్మగిలజూచుచు నెట్టకేల
కాతని గమనమున కంగీకరించెను.

అంత వాయువేగమనోవేగములుగల గుఱ్ఱములుబూన్చిన
రథమెక్కి, గరుడధ్వజము ప్రకాశింప, దారుకుండు రథము

శీశీ

నాలుగు కథలు

నడుష పాండవులు చేతులుజోడించి యుభయపార్శ్వముల కొంత
దూరమనుగమింప శ్రీకృష్ణుడు ద్వారక చేరికొనెను.

కరించి పాండవులును పివేసిరి. బ్రాహ్మణులును నపరిమిత సంఖా
వనలంది ధర్మరాజును బహువిధాశీర్వాదములచే తృప్తినందించి
వారివారిస్థానముల కరిగిరి. నారాయణుడును పాండునందనుల
నందఱును కృమముగ వీడ్కొని ద్వారవతికిపోవ నమకట్టి ధర్మ
రాజుతో “సమస్తప్రాణులును మేఘమును, పక్షులెల్ల ఫల
వృక్షములను, దేవతలిందుని నాశ్రయించి బ్రదుకునట్లు బంధు
వులెల్ల నిన్ను పజీవింప నుపక్రిష్టింపఁడవై యుండుము. మఱియు
నేవిధమైన చిరాకు పరాకులును లేకుండ ప్రజలను ప్రోచు
చుండుము. నేనిక వెడలెదను” అని యనెను.

అంత ధర్మరాజు “స్వామీ! నీకరుణావిశేషముచే నీమహా
ధ్వరము రమణీయమై నిర్విఘ్నమై, సంపూర్తినందెను. లోక
ములో నేను సమస్తరాజులలో కీర్తినంది ప్రాధాన్యము వహిం
చితిని. నాకులమును పవిత్రమై ధన్యమైనది. ఇదంతయు నీ చలు
వయేగదా! కృష్ణా! ఆపద్బంధవా! నీవు ద్వారవతియందున్నను
మమ్రొక కంటఁగాంచుచుండవలెను. నీవు దూరమందున్నను
మాకెల్లవేళల సమీపస్థుడవే నుమా! నిన్ను విడిచియుండుటకు
మిగుల బెంగగానున్నది. నీవిచటనే యుడిపోవరాదా? యని
యుత్కంఠాభరమున కన్నులు చెమ్మగిలజూచుచు నెట్టకేల
కాతని గమనమున కంగీకరించెను.

అంత వాయువేగమనోవేగములుగల గుఱ్ఱములుబూన్చిన
రథమెక్కి, గరుడధ్వజము ప్రకాశింప, దారుకుడు రథము

శీత

నాలుగు కథలు

నడువ పాండవులు చేతులుజోడించి యుధయపార్శ్వముల కొంత
దూరమనుగమింప శ్రీకృష్ణుడు ద్వారక చేరికొనెను.